

Regeringens proposition

1975/76: 65

om inriktningen av den ekonomiska politiken

beslutad den 16 oktober 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas konjunkturutsikterna hösten 1975 och mot bakgrund härav framläggs förslag om inriktningen av den ekonomiska politiken.

FINANSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-10-16

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidbom, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Sträng

Proposition om den ekonomiska politikens inriktning

Konjunkturutsikterna hösten 1975

Finansdepartementets ekonomiska avdelning har i en promemoria (Ds Fi 1975: 13) daterad den 15 oktober 1975 redovisat en analys av konjunkturläget hösten 1975 och av konjunkturutsikterna för 1976. Promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

I promemorian framhålls den stora betydelse som den *internationella ekonomiska utvecklingen* har för vårt land. Under 1974 fördjupades successivt den internationella lågkonjunkturen och den nådde under första delen av 1975 en omfattning och intensitet som västvärlden inte upplevat sedan 1930-talet. Produktionen inom OECD-länderna minskade totalt sett med 6 % under första halvåret 1975. Särskilt stora minskningar noterades i Förenta staterna och Förbundsrepubliken Tyskland. Arbetslösheten omfattar ca 15 miljoner människor i OECD-området. Samtidigt har prisstegringarna, i varje fall hittills under året, varit betydande.

Flera olika faktorer har samverkat till att skapa denna djupa internationella lågkonjunktur. Till en början kunde den till väsentlig del förklaras av nedgången i investeringarna, särskilt i vad avser bostadsbyggandet. Den allt kraftigare lageravvecklingen förstärkte nedgången och svarade under första delen av 1975 för den dominerande effekten. Den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen och av utrikeshandeln har emellertid även bidragit till att hålla nere aktiviteten.

De stora OECD-länderna fortsatte långt fram under 1974 att driva en förhållandevis restriktiv ekonomisk politik. I synnerhet gäller detta

kreditpolitiken. Den ekonomiska politiken har sedan successivt lagts om i en mera expansiv riktning. Men detta har inte fått avsedd effekt på produktion och sysselsättning. Finansdepartementets ekonomiska avdelning framhåller i sin promemoria att en anledning härtill kan vara att åtgärderna i så stor utsträckning kom att koncentreras på generella inkomstförstärkningar åt företag och hushåll — förbättringar som dessa sektorer i varje fall hittills valt att i betydande omfattning använda för att förbättra sin likviditet och öka sitt sparande.

Under senare tid har emellertid de ekonomisk-politiska åtgärderna, särskilt i Frankrike och Förbundsrepubliken Tyskland, mera inriktats på offentliga investeringar och direkta sysselsättningsstödjande åtgärder. Detta bör mer effektivt bidra till att få igång den ekonomiska aktiviteten i industriländerna.

Konjunkturen i Förenta staterna, Canada och Japan stabiliserades under våren och sommaren 1975 och nu föreligger klara tecken på att den börjat vända uppåt. I synnerhet gäller detta för Förenta staterna. Även i Västeuropa har nedgången upphört, men någon klar återhämtning har ännu inte observerats i t. ex. Förbundsrepubliken Tyskland som spelar en central roll i den västeuropeiska ekonomin. Även i Frankrike och Storbritannien är utvecklingen fortsatt svag.

I promemorian framhålls därför att man får räkna med att återhämtningsprocessen i Västeuropa kan komma att fortgå i en i förhållande till tidigare konjunkturcykler långsammare takt. Kapacitetsutnyttjandet är osedvanligt lågt och den höga arbetslösheten kan inverka dämpande på konsumtionsbenägenheten. Den ekonomiska politiken tar också alltjämt särskild hänsyn till inflationsbekämpning och förbättring av bytesbalanserna. En allmän vändning uppåt i Västeuropa förutses därför inte förrän under loppet av 1976 och den totala produktionen i detta länderområde väntas öka med endast 2 à 3 % 1976, efter en ungefär lika stor minskning under 1975.

För Förenta staterna och Japan, där den uppåtriktade tendensen redan är fullt synlig, förutses klart högre tillväxttakter under nästa år. För båda dessa länder räknar den ekonomiska avdelningen med att en tillväxttakt om 5—6 % är trolig. En sådan utveckling kommer då självfallet att inverka positivt på utvecklingen även i Västeuropa.

Bland de efterfrågefaktorer som har stor betydelse för konjunkturförloppet i industriländerna det närmaste året framhålls särskilt lagerinvesteringarna. Den kraftiga lageravvecklingen under första delen av 1975 står, som ovan framhölls, för en stor del av förklaringen till produktionsminskningarna. Det råder emellertid en betydande enighet om att denna avveckling nu i det närmaste nått sitt slut och enbart det förhållandet att den upphör kommer att utgöra en stimulans åt den ekonomiska aktiviteten. Skulle dessutom lagerinvesteringarna komma att öka förstärks självfallet denna tendens. En annan faktor som kan kom-

ma att spela en stor roll är sparbeteendet hos konsumenterna. Får man en återgång till ett i förhållande till tidigare mera normalt hushållssparande kan den privata konsumtionens omfattning snabbt komma att öka. Även en förväntad återgång till större omfattning på bostadsbyggandet i flera länder verkar expansivt på ekonomierna.

I tabell 1 redovisas BNP-utvecklingen i vissa OECD-länder. Eftersom den statistiska bilden av produktionsutvecklingen för helåret 1975 döljer den omsvängning som beräknas ske under loppet av året har en uppdelning gjorts på halvår för de stora OECD-länderna. Därvid framgår tydligt innebörden av BNP-prognosen. Botten på konjunkturkurvan nås allmänt för dessa länder under första halvåret 1975. Därefter förutses en uppåtriktad ekonomisk aktivitet.

Tabell 1 BNP-utvecklingen i vissa OECD-länder 1974—1976
Årlig procentuell förändring

	1974	1975			1976
		första halvåret ¹	andra halvåret ¹	helåret	
Förenta staterna	-2,0	-8	6	-3,5	5-6
Japan	-1,8	±0	4	1,5	5-6
Förbundsrepubliken Tyskland	0,6	-8	1	-4	3-4
Frankrike	3,9	-6	2	-2	2-3
Storbritannien	0,3	-4	-2	-1	1-2
Canada	2,8	-3	5	-0,5	5-6
Italien	3,4	-4	1	-4	2-3
Norge	3,7			4	4-5
Finland	3,8			±0	-1-0
Danmark	1,6			-1	3-4
Belgien	4,3			-1	2-3
Nederländerna	2,0			-2	3-4
Österrike	4,5			-2,5	2-3
Schweiz	-0,9			-3	1-2
Sverige	4,2			0,5-1,0	1-2
OECD-E	2,3			-2,5	2-3
OECD	-0,2	-6	4	-2	4-5

¹ Förändring från föregående halvår, uppräknad till årstakt.

Den omfattande internationella lågkonjunkturen har medfört att världshandeln visat en mycket svag utveckling. Under första halvåret 1975 beräknas den ha minskat med mer än 13 %. Till följd av den utveckling som antagits för konjunkturen i vår omvärld väntas världshandeln vända uppåt igen och öka med ca 6 % i volym under 1976. Detta bör enligt ekonomiska avdelningen innebära att *exporten* från Sverige på nytt kan skjuta fart efter den nedgång på 7 à 8 % som har beräknats för 1975. I promemorian väntas exportökningen under 1976 kunna uppgå till 6 à 7 % i volym. Denna förhållandevis kraftiga omsvängning i positiv riktning förklaras bl. a. av det relativt stora inslaget av stapel-

varor i svensk export. Efterfrågan på sådana varor kommer erfarenhetsmässigt tidigt i den internationella konjunkturuppgången. För t. ex. trävaror kan exportökningar åter bli möjliga från 1975 till 1976, bl. a. som följd av att en hel del av de stimulansåtgärder som vidtagits inom OECD-området påverkar byggandet och därmed efterfrågan på trä. Järn- och stålkonjunkturen bedöms också vända uppåt under loppet av 1976 och detta leder i sin tur till en ökad efterfrågan på malm. För färdigvarorna, där verkstadsprodukterna utgör den största gruppen, väntas en exportökning på ca 5 % 1976. Det låga kapacitetsutnyttjandet i flertalet OECD-länder gör att man får räkna med en utdragen uppgång för vår export, eftersom en stor del av efterfrågeökningen kommer att kanaliseras mot ett ökat utnyttjande av de inhemska lediga resurserna i resp. land. En annan omständighet som bör beaktas är att öststatsmarknaden på grund av dessa länders växande handelsunderskott inte beräknas ge något nämnvärt efterfrågetillskott nästa år.

Också för den *inhemska efterfrågan* förutser ekonomiska avdelningen en klart expansiv utveckling under 1976. De inhemska efterfrågefaktorerna har under både 1974 och 1975 spelat en stor roll för att under en period med avtagande exportefterfrågan hålla uppe den ekonomiska aktiviteten i vårt land. Den expansiva finanspolitik som har förts har lett till att särskilt konsumtionen, men också t. ex. industriinvesteringarna, har visat en stark tillväxt. Genom de ekonomisk-politiska insatserna har det varit möjligt att få den svenska ekonomin att utvecklas på ett klart mera positivt sätt än i de flesta andra OECD-länder. Enligt de bedömningar som görs i promemorian kan man vänta sig att de inhemska efterfrågefaktorerna även fortsättningsvis blir expansiva. Löneavtalen för 1976 är träffade och genom uppgörelsen mellan tre av de politiska partierna våren 1975 säkrades en sänkning av den direkta skatten från den 1 januari 1976, motsvarande 5 000 milj. kr. för landets skattebetalare. Hushållens reala disponibla inkomster förutses kunna öka med drygt 3 %. Vid den förutsättning om i stort sett oförändrad andel sparande av inkomsterna som görs i promemorian leder detta till att en uppgång om 3 % för den *privata konsumtionen* förefaller sannolik. Det framhålls emellertid att osäkerheten i bedömningen av sparandets utveckling är betydande. Genom de stora ökningarna i sparandet under senare år har det ackumulerade sparandet nu kommit upp på en så hög nivå att relativt små förändringar kan ge betydande utslag på konsumtionens tillväxt.

Den *offentliga konsumtionen* väntas nästa år öka något långsammare än under 1975. Ökningen från 1975 till 1976 beräknas bli 3 %. I detta sammanhang framhålls emellertid att uppskattningarna av den statliga konsumtionen för andra halvåret 1976 inte kunnat baseras på någon fastställd budget. I stället har en revidering av 1975 års långtidsbudget fått

användas som underlag för dessa bedömningar. Det påpekas att man erfarenhetsmässigt får räkna med vissa ytterligare påslag när det nu pågående budgetarbetet är avslutat.

Investeringsverksamheten fortsätter att visa en splittrad bild. De totala fasta investeringarna bedöms bli relativt svaga även fortsättningsvis. I första hand beror detta på bostadsbyggandet, där den kraftiga minskningen 1974 har fortsatt under innevarande år. Dock torde igångsättningen nå sin lägsta nivå under 1975. Faktorer som tyder på detta är att lägenhetsreserven börjat minska och att bedömningar av den långsiktiga efterfrågan talar för en viss återhämtning. För 1976 förutses därför en något större igångsättning, ca 60 000 lägenheter. Eftersom uppgången kan beräknas inträda under andra halvåret 1976 väntas ändå bostadsinvesteringarna minska mellan helåren 1975 och 1976. Under senare år har även de kommunala investeringarna visat minskningar, delvis som en konsekvens av bostadsbyggandets dämpning. Detta gäller även innevarande år. För nästa år förutses däremot en ökning. Hänsyn har därvid tagits till den av regeringen beslutade höjningen av investeringsbidraget till daghemsbyggandet. De statliga investeringarna väntas öka påtagligt under 1976, bl. a. som en följd av regeringens ekonomisk-politiska åtgärder. Industrins investeringar har under senare år uppvisat en mycket kraftig expansionstakt. Enligt de planer som företagen redovisat i augusti blir utvecklingen mera dämpad 1976. Med hänsyn bl. a. till det föreslagna 10-procentiga investeringsavdraget för maskiner räknar ekonomiska avdelningen med ett par procents ökning för industrins investeringar nästa år. Avdelningen påpekar också att 1974 och 1975 års kraftiga nivålyft ökat kapaciteten så avsevärt att det är naturligt med en viss avsaktnings i utbyggnadstakten. De totala fasta investeringarna i den svenska ekonomin 1976 väntas bli av ungefär samma omfattning som 1975.

Den slutliga efterfrågan, dvs. för export, konsumtion och fasta investeringar, skulle med de presenterade utvecklingstendenserna komma att öka med 3 à 4 % mellan 1975 och 1976. För att kunna studera hur denna efterfrågan påverkar produktion och sysselsättning måste emellertid hänsyn också tas till den utveckling som lagerinvesteringarna och importen visar. *Lagerupphyggnaden* har varit kraftig både 1974 och 1975 och särskilt i exportindustrin torde lagerstockarna nu ha nått en betydande storlek. För 1976 väntas därför en avsevärt lägre lagerupphyggnad än i år. Ett relativt brett intervall har redovisats för att markera osäkerheten i bedömningen av lagerutvecklingen. Storleken på lageromsvängningen är emellertid sådan att den kan väntas reducera BNP:s ökningstakt med 1 à 2 procentenheter.

Importen väntas i volym visa obetydliga förändringar både från 1974 till 1975 och från 1975 till 1976.

Med de prognoser som finansdepartementets ekonomiska avdelning redovisat skulle BNP öka med knappt 1 % 1975 och med 1 à 2 % från

1975 till 1976. I tabell 2 redovisas den försörjningsbalans som ingår i promemorian.

Tabell 2 Försörjningsbalans 1975—1976
Procentuell volymförändring

	1974—1975	1975—1976
<i>Tillgång</i>		
BNP	0,5 à 1,0	1 à 2
Import	—1	1 à 2
Summa tillgång	0 à 0,5	1 à 2
<i>Efterfrågan</i>		
Bruttoinvesteringar	—2,5	0,5
Näringsliv	0,5	0,5
Industri	7,5	2
Statliga myndigheter och affärsverk	1,5	4
Kommuner	—4	4,5
Bostäder	—9	—6
Lagerförändring	700 ¹	—3 000 à —4 000 ¹
Privat konsumtion	4	3
Offentlig konsumtion	4	3
Export	—7 à —8	6 à 7
Summa efterfrågan	0 à 0,5	1 à 2

¹ Milj. kr., 1968 års priser.

Arbetsmarknaden präglades under 1974 och första delen av 1975 av stora ökningsar i sysselsättningen och successivt fallande arbetslöshetstal. Även om efterfrågan nu visat tecken på att vika är arbetslösheten fortsatt låg. Bedömningen av hur den samlade efterfrågan och produktionen i samhället påverkar arbetsmarknad och sysselsättning är av central betydelse i sammanhanget. Företagen har under 1975 reagerat annorlunda än tidigare och behållit sin arbetskraft trots en i vissa fall vikande produktion. Produktiviteten har då i motsvarande mån blivit lägre.

Den fortsatta expansiva inhemska efterfrågan, inräknat effekterna av de av regeringen vidtagna åtgärderna, tillsammans med den förväntade internationella konjunkturåterhämtningen gör att ekonomiska avdelningen räknar med en fortsatt hävdad sysselsättningssituation.

Det är troligt att en viss försvagning av sysselsättningsläget kommer att inträffa inom vissa sektorer i vinter och under första halvåret 1976. I första hand torde det svaga efterfrågeläget få till följd att företagen håller igen på nyrekryteringen av arbetskraft, vilket främst skulle öka svårigheterna för nytillträdande grupper på arbetsmarknaden. Permitteringar och avskedanden i begränsad omfattning kan heller inte uteslutas, vilket bl. a. indikeras av ett ökat antal varsel om personalinskränkningar. Försvagningen av arbetskraftsefterfrågan torde komma att visa sig särskilt i industri- och byggnadssektorerna. För den offentliga sektorns del väntas i stället betydande sysselsättningsökningar under 1976. Ökningar i efterfrågan på arbetskraft väntas också från den privata tjänstesektorn. I promemorian framhålls att de särskilda insatser som regeringen har

offentliggjort den 15 oktober 1975 bidrar till att hålla uppe efterfrågan på arbetskraft inom utsatta sektorer.

Prisutvecklingen under loppet av 1975 bedöms kunna stanna under 10 %, dvs. en lägre takt än under loppet av förra året. Dämpningen av den internationella prisstegringstakten har här spelat en väsentlig roll. Effekterna av lägre ökningar i de internationella priserna och en lägre takt i kostnadsstegringarna leder till en prognos om en ökning på 7 à 7,5 % för konsumentpriserna under 1976.

Den väntade utvecklingen för *handelsbalans* och *bytesbalans* framgår av tabell 3. Enligt vad som nu kan bedömas skulle bytesbalansen för 1975 komma att uppvisa ett väsentligt större underskott än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten i våras. Det är framför allt den betydligt svagare exportutvecklingen och ett reducerat sjöfartsnetto som ligger bakom den nu presenterade prognosen på ett bytesbalansunderskott på 8 à 9 miljarder kr. 1975.

Tabell 3 Bytesbalans 1974--1976

Milj. kr.

	1974	1975	1976	
Export, varor	70 514	70 700	77 500	78 200
Import, varor	72 758	75 000	80 500	79 800
Handelsbalans	-2 244	-4 300	-3 000	-1 600
Sjöfartsnetto	3 862	2 800	3 000	
Turistnetto	-2 232	-2 300	-2 500	
Övriga tjänster, netto	-1 754	-2 200	-2 500	
Transfereringar, netto	-2 610	-3 500	-4 400	
Korrigeringspost	800	800	800	
Bytesbalans	-4 178	-8 700	-8 600	-7 200

Någon betydande förbättring av den externa balansen förutses inte för nästa år. I promemorian redovisas två olika alternativ för utrikeshandeln, vilka framkommer beroende på vilket antagande man gör om lageromsvängningens storlek i vårt land 1976. Vid en lageromsvängning som svarar mot den övre gränsen i det intervall som anges i tabell 2 kan exporten väntas bli större och importen lägre än om lageromsvängningen blir av en något mindre omfattning. Beroende på vilket antagande man gör kommer bytesbalansen att visa ett underskott på mellan 7 och 8,5 miljarder kr.

Föredraganden

Den internationella konjunkturutvecklingen under år 1975 har varit väsentligt svagare än som tidigare förutsetts. De i skilda länder insatta stimulansåtgärderna har hittills gett märkbara resultat endast i Nordamerika och Japan. Således kan man nu räkna med att BNP inom

OECD-området kommer att minska för andra året i följd. BNP-nivån 1975 skulle då komma att ligga drygt 2 % under 1973 års nivå. Arbetslösheten i vår omvärld har nått en nivå som man inte upplevt sedan 1930-talets stora depression. Samtidigt har inflationen varit kraftigare än någon gång tidigare under efterkrigstiden. Inflationstakten har visserligen dämpats något 1975 men ligger alltså över 10 %.

Nedgången i den ekonomiska aktiviteten i vår omvärld, och därmed i världshandeln, har kraftigt påverkat vår export i negativ riktning. Genom den aktiva ekonomiska politik som förts under 1974 och 1975 har däremot den inhemska efterfrågan hållits väl uppe och motverkat effekten av den internationella nedgången. Härigenom bör den svenska ekonomin kunna visa upp en viss om än blygsam tillväxt under 1975. Såvitt nu kan bedömas skulle Sverige därmed utgöra ett av de mycket få undantagen från det nedgångsmönster som i övrigt präglar OECD-länderna.

Det primära målet för den ekonomiska politiken — den fulla sysselsättningen — har härigenom väl kunnat hävdas. Under september månad 1975 var ca 90 000 fler personer sysselsatta än ett år tidigare. Arbetslösheten har legat på en låg nivå. Under tredje kvartalet 1975 var arbetslösheten 1,6 % mot 1,9 % förra året. Även kassaarbetslösheten har varit mycket låg.

Bland andra positiva drag i 1975 års ekonomiska utveckling i Sverige vill jag särskilt peka på den fortsatt kraftiga ökningen av hushållens reellt disponibla inkomster och den kraftiga expansionen av industrins investeringar. Sammantaget beräknas hushållens reellt disponibla inkomster öka med 12—13 % under 1974 och 1975. Härvid har bl. a. resultatet av de s. k. Hagauppgörelserna varit av stor betydelse. Industriinvesteringarna beräknas nu under 1975 öka med 7 à 8 %. Den svenska industrins kraftfulla investeringsvilja skiljer sig markant från omvärldens, där industriinvesteringarna i allmänhet kraftigt minskat. Investeringsexpansionen är ett resultat såväl av vidtagna ekonomisk-politiska åtgärder, bl. a. frislappen av arbetsmiljöfonder och särskilda investeringsfonder, som av att näringslivet på ett samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt välmotiverat sätt aktivt medverkat i den konjunkturutjämnande politiken.

När det gäller prisutvecklingen är bilden dock mindre positiv. Prisstegringstakten 1975 bedöms nu komma att ligga endast något lägre än 1974, eller strax under 10 %. Det innebär likväl att Sverige även under 1975 förutses ha en prisstegring som understiger genomsnittet i OECD-området. Jämfört med genomsnittet för de europeiska OECD-länderna bör vår prisstegringstakt bli inte oväsentligt lägre. Av våra nordiska grannländer beräknas Norge och Finland få en snabbare prisutveckling än Sverige. Danmark förutses ha ungefär samma prisstegringstakt som Sverige.

Än bekymmersammare är utvecklingen av vår bytesbalans. Denna

förutsågs så sent som i maj i år komma att uppvisa ett underskott på ca 5,4 miljarder kr. De senaste beräkningarna pekar emellertid på ett underskott så stort som inemot 9 miljarder kr. Denna utveckling förklaras av flera faktorer. Bland dessa vill jag särskilt peka på en svag exportutveckling, minskande sjöfartsinkomster till följd av dämpad världshandel samt begynnande men redan betydande räntebetalningar på vår snabbt växande utlandsskuld. Underskottet i bytesbalansen har hittills inte gett något utslag på valutarenserv som tvärtom t. o. m. september månad ökat med ca 4 miljarder kr. Denna utveckling av valutarenserv kan emellertid i sin helhet återföras på de mycket stora låneoperationer utomlands som skett i år.

Såvitt man nu kan bedöma har den ekonomiska politiken inneburit att vi hittills under 1975 kunnat uppfylla det uppsatta målet om full sysselsättning. I förhållande till vår omvärld har vi också kunnat upprätthålla en rimlig prisstabilitet. Tillväxttakten måste, i ett internationellt perspektiv, likväl anses vara tillfredsställande. Framsteg har också gjorts i fråga om inkomstfördelning och regional balans. Däremot har, som jag nyss nämnde, bytesbalansen utvecklats klart negativt.

Jag övergår nu till att behandla utvecklingen under tiden framöver.

Internationellt sett förefaller konjunkturuppgången nu vara klart dokumenterad i Förenta staterna, Canada och Japan. Några klara tecken på en uppgång har däremot ännu inte kunnat avläsas i Väst-europa. De ytterligare stimulansåtgärder som beslutades i början på hösten i bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och Italien har emellertid getts en sådan inriktning att skäl talar för att de skall ge mera direkta utslag på produktion och sysselsättning än tidigare stimulansåtgärder. De ekonomiska bedömningarna pekar också på att en mera allmän uppgång i den internationella konjunkturen är förestående. Men osäkerhet råder om takten och styrkan i den förväntade uppgången. Det finns också anledning erinra om att uppgången sker från ett läge med mycket stor outnyttjad kapacitet och att en betydande uppgång krävs innan man återhämtat den under 1974 och 1975 nedpressade tillväxten.

Internationella bedömningar pekar på att världshandeln åter skall skjuta fart och den förväntade internationella konjunkturuppgången bör innebära att efterfrågan på svenska exportprodukter successivt ökar. De gjorda bedömningarna, som vilar på ett ännu bräckligt underlag, tyder på en exportökning 1976 med 6 à 7 % i volym. Även om detta, mot bakgrund av utvecklingen 1975, skulle vara tillfredsställande bör dock påpekas att det ändå innebär att den svenska exporten 1976 inte når upp till 1974 års volym.

Skulle den internationella konjunkturuppgången bli fördröjd på ett mera avgörande sätt, vilket just nu förefaller mindre sannolikt, måste man förutse en fortsatt svag exportutveckling. Detta kan i så fall inte

undgå att påverka sysselsättningsläget i Sverige. Vi har visserligen framgångsrikt i ett par år lyckats överbrygga den internationella lågkonjunkturens effekter på vår interna ekonomi. Det är emellertid inte möjligt för en exportberoende och öppen ekonomi som den svenska att över en längre tidsperiod helt avskärma sig från verkningarna av en kontinuerlig internationell konjunkturedgång.

Tillgängliga uppgifter pekar nu på att en viss försvagning av produktion och sysselsättning skulle inträffa i den svenska exportindustrin innan den internationella konjunkturuppgången hinner verka. Visserligen är orderstockarna inom verkstadsindustrin alltså ungefär lika stora som för ett år sedan men orderingången har minskat avsevärt. För våra basindustrier — skogsprodukterna, malmen, järn och stål — har orderminskningen redan tidigare i år gett utslag i minskade leveranser.

Även byggnadssektorn skulle försvagas under kommande vinter. Visserligen förutsätts igångsättningen inom bostadssektorn, efter flera års nedgång, börja öka igen, men detta får effekt på byggnadsvolym och sysselsättning endast med en viss eftersläpning.

Att sysselsättningen kunnat hävdas så framgångsrikt under 1975 är bl. a. ett resultat av insatta ekonomisk-politiska åtgärder, investeringsstöd, lagerstöd och utbildningsstöd. Av stor betydelse har också varit det sociala ansvar som företagen visat. I en situation med vikande efterfrågan har de varit beredda att satsa på lagerproduktion, personalutbildning, m. m. i stället för att permittera sin personal. Till denna förändrade attityd har säkert också de s. k. trygghetslagarna bidragit.

Eftersom man nu kan förutse en fortsatt svag efterfrågan från utlandet under ytterligare någon tid finns det anledning att pröva om detta motiverar en i förhållande till besluten vid vårriksdagen 1975 ändrad inriktning av den ekonomiska politiken.

Regeringens bedömning är att den hittillsvarande inriktningen av politiken bör ligga fast men att vissa ytterligare åtgärder är motiverade inom denna ram. Således bör insatser vidtas för att stödja näringslivets förmåga att upphålla sysselsättningen trots en temporärt dämpad exportefterfrågan. Vidare bör den investeringsstödjande politiken fullföljas för såväl näringsliv som offentlig sektor. Med hänsyn till att en försvagad efterfrågan på arbetskraft i första hand drabbar ungdomen och de nyttillträdande på arbetsmarknaden bör särskilda åtgärder vidtas för att stödja dessa arbetssökande.

Som framgick av regeringsförklaringen vid riksmötets öppnande den 15 oktober 1975 har regeringen beslutat om ytterligare stimulansåtgärder med angiven inriktning inom en kostnadsram av upp till 2 miljarder kr. De aviserade åtgärderna ingår i regeringens beredskapsplan för konjunkturstimulerande åtgärder. Vissa av åtgärderna har tidigare denna dag beslutats av regeringen med stöd av den av riksdagen beviljade finansfullmakten (prop. 1975: 1 bil. 1, FiU 1975: 1, rskr 1975: 30).

Ytterligare åtgärder avses beslutas inom kort, med stöd av riksdagens bemyndiganden. Vissa åtgärder kräver riksdagens beslut. Proposition i ämnet på tilläggsbudget I kommer att föreläggas riksdagen. En fullständig redovisning av de beslut regeringen fattat i konjunkturstimulerande syfte med stöd av finansfullmakten och andra liknande fullmakter intill utgången av 1975 avses bli lämnad i 1976 års finansplan.

Om hänsyn tas till de i regeringsförklaringen aviserade ekonomisk-politiska åtgärderna beräknas f. n. tillväxten i den slutliga efterfrågan i svensk ekonomi 1976 komma att uppgå till omkring 3 %. Således förutses f. n. såväl privat som offentlig konsumtion öka med ca 3 %. Industrins investeringar beräknas, bl. a. mot bakgrund av insatta och föreslagna stödåtgärder, fortsätta att öka om än i långsammare takt än 1975. De offentliga investeringarna kommer att utgöra ett klart expansivt element. Härtill bidrar bl. a. en förutsedd kraftig ökning av daghems- och fritidshemsbyggandet. Även om en omsvängning i igångsättningen av bostäder förutses, antas dock volymen i bostadsbyggandet fortsätta att sjunka.

Produktionsutvecklingen under 1976 kommer att kraftigt påverkas av den exceptionellt starka omsvängningen i lagercykeln som nu förutses. Den mycket kraftiga lageruppgiftnaden under 1974 och 1975 har möjliggjort att produktionen kunnat hållas uppe dessa år. När nu bl. a. exporten förväntas öka får man räkna med att en del av exportefterfrågan tillgodoses från befintliga lager. Detta har uppskattats leda till en dämpning av lagerinvesteringarna som motsvarar en minskning av BNP med inemot 2 %. BNP 1976 förutses trots detta öka med 1 à 2 %.

Enligt föreliggande kalkyler skulle prisstegringstakten dämpas från något mindre än 10 % till 7 à 8 %. Beträffande bytesbalansen förutses en förbättring av handelsbalansen. Denna förbättring neutraliseras emellertid i stor utsträckning av ökade transfereringar till utlandet, främst växande räntebetalningar på vår utlandsskuld. Totalt sett skulle förbättringen i bytesbalansen därför bli obetydlig och underskottet 1976 komma att uppgå till omkring 8 miljarder kr.

De av statsmakterna vid skilda tillfällen, senast i samband med behandlingen av 1975 års reviderade finansplan, fastlagda målen för den ekonomiska politiken bör ligga fast. Vid inriktningen av den ekonomiska politiken för 1976 kommer regeringen att fästa särskilt avseende vid sysselsättningspolitiken, prispolitiken och bytesbalansmålet.

När det gäller sysselsättningen för den närmaste tiden framöver har regeringen i deklarationen vid riksmötets öppnande redovisat de åtgärder som f. n. bedöms erforderliga. Beredskapen för att sätta in ytterligare åtgärder, om utvecklingen skulle motivera det, är god. Regeringen kommer att i 1976 års finansplan redovisa de eventuella förslag som erfordras för att även fortsättningsvis hävda sysselsättningen.

Beträffande prisutvecklingen vill jag först erinra om att Sverige under flera år haft en prisstegringstakt som varit lägre än, eller, för 1975, är i nivå med övriga OECD-länders. Med vår öppna ekonomi är det svårt att avskärma sig från den internationella inflationen. Det är emellertid angeläget, såväl för de svenska konsumenterna som för vår exportindustris konkurrensförmåga, att vi med alla medel — utan att sätta sysselsättningen i fara — söker begränsa den alltför snabba prisutvecklingen som präglat de senaste två åren. Den ekonomiska politiken utformas med detta mål i sikte.

När det gäller bytesbalansmålet kan man nu beräkna att vi under treårsperioden 1974—1976 kommer att få ett kumulerat underskott på ca 20 miljarder kr. Detta får i huvudsak finansieras genom ökad utlandsupplåning. Enbart räntorna på en sådan utlandsskuld innebär en ytterligare merbelastning på bytesbalansen på ca 2 miljarder kr. Härtill kommer de erforderliga amorteringarna. Detta utgångsläge understryker vikten av att den ekonomiska politiken utformas så att en jämvikt i vår utrikesbalans snarast uppnås. De långsiktiga krav detta ställer kommer att belysas i 1975 års långtidsutredning. Jag avser återkomma till dessa problem i samband med att utredningens resultat redovisas för riksdagen våren 1976.

Arbetet med att utforma budgetförslaget för budgetåret 1976/77 pågår f. n. En mera ingående bedömning av konjunkturutsikterna för 1976, där resultatet av budgetarbetet och andra ekonomisk-politiska förslag beaktas, kommer att redovisas i den preliminära nationalbudgeten i 1976 års budgetproposition. Regeringens förslag om den fortsatta inriktningen av den ekonomiska politiken kommer att redovisas i 1976 års finansplan.

I avvaktan härpå bör de riktlinjer för den ekonomiska politiken som angivits i det föregående föreläggas riksdagen.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna den inriktning av den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

Bilaga

Konjunkturutsikterna
Hösten 1975

INNEHÅLL

Inledning	19
1 Sammanfattande översikt	20
2 Den internationella ekonomins utveckling	25
3 Utrikeshandeln	29
3.1 Exporten	29
3.2 Importen	31
3.3 Handels- och bytesbalans	32
4 Produktionen	33
5 Arbetsmarknaden	36
5.1 Utvecklingen under 1975	36
5.2 Utvecklingen mot slutet av 1975 och under 1976	38
6 De enskilda konsumenternas ekonomi	39
7 Investeringarna	42
7.1 Fasta investeringar	42
7.2 Lagerinvesteringar	44
8 Den offentliga verksamheten	46
8.1 Staten	46
8.2 Kommunerna	47
8.3 Socialförsäkringssektorn	49
9 Kreditmarknaden	51

TABELLFÖRTECKNING

1.1	Försörjningsbalans 1975—1976	23
2	Bytesbalans 1974—1976	24
2.1	BNP-utvecklingen i vissa OECD-länder 1974—1976	27
2	Konsumentprisernas utveckling 1962—1975	28
5.1	Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari— september 1974 och 1975	37
2	Varsel om personalinskränkningar	37
6.1	De enskilda konsumenternas ekonomi 1974—1976	39
7.1	Bruttoinvesteringarnas utveckling 1974—1976	42
8.1	Statens inkomster och utgifter 1974—1975	46
2	Kommunernas inkomster och utgifter 1974—1976	48
3	Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1974—1976	49

Inledning

I denna promemoria redovisas en analys av konjunkturläget hösten 1975 och av konjunkturutsikterna för 1976.

Promemorian har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning. Hänsyn har härvid tagits till de av regeringen den 15 oktober 1975 offentliggjorda ekonomisk-politiska åtgärderna. Den bygger därutöver på material som sammanställts av olika verk och myndigheter.

Ansaret för de i promemorian redovisade bedömningarna faller dock helt på ekonomiska avdelningen.

Stockholm den 15 oktober 1975

1 Sammanfattande översikt

Den internationella lågkonjunkturen fördjupades successivt under 1974 och nådde under första delen av 1975 en omfattning och intensitet som västvärlden inte upplevat sedan 1930-talet. Man beräknar nu att produktionen minskat med över 6 % inom OECD-området under första halvåret 1975, den öppna arbetslösheten omfattar ca 15 milj. människor samtidigt som prisstegringarna i varje fall under årets första delar varit betydande.

En rad olika faktorer har samverkat till att skapa denna djupa internationella lågkonjunktur. Under inledningsskedet svarade nedgången i investeringarna — då särskilt bostadsbyggandet — för en väsentlig del av förklaringen. Nedgången förstärktes sedan av en allt kraftigare lageravveckling, som under första delen av 1975 står för den dominerande effekten. Den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen och av utrikeshandeln har emellertid även bidragit till att hålla nere aktiviteten.

Den ekonomiska politiken i de stora OECD-länderna har inte hittills kunnat motverka detta ekonomiska skeende. Till en början berodde detta på att politiken under större delen av 1974 fick bibehålla sin restriktiva karaktär. Detta gällde i synnerhet kreditpolitiken. Men när sedermera den ekonomiska politiken lades om i en mera expansiv riktning fick den inte den avsedda effekten på sysselsättning och produktion. En anledning härtill kan vara att åtgärderna i så stor utsträckning kom att koncentreras på generella inkomstförstärkningar åt företag och hushåll — förbättringar som dessa sektorer i varje fall hittills valt att i betydande omfattning använda för att förbättra sin likviditet och öka sitt sparande.

De ytterligare ekonomisk-politiska åtgärder som under de senaste månaderna vidtagits i Frankrike, i Förbundsrepubliken Tyskland och i viss mån i Storbritannien är emellertid av en annan karaktär. Inslaget av offentliga investeringar och direkt sysselsättningsstödjande åtgärder är avsevärt större. Dessa bör — tillsammans med de fördröjda effekterna av tidigare stimulansåtgärder — bidra till att få igång den ekonomiska aktiviteten.

Av väsentligt större betydelse bör emellertid det förväntade lageromslaget vara. Den kraftiga lageravvecklingen under första delen av 1975 står, som ovan framhölls, för en stor del av förklaringen till produktionsminskningarna. Det råder emellertid en betydande enighet om att denna avveckling nu i det närmaste nått sitt slut och enbart det förhållandet att den upphör kommer att utgöra en stimulans åt den ekonomiska aktiviteten. Skulle dessutom lagerinvesteringarna komma att öka förstärks självfallet denna tendens.

Ännu så länge föreligger klara tecken på en vändning uppåt endast i

Förenta staterna, Canada och Japan. I Västeuropa har visserligen nedgången upphört men någon klar återhämtning har ännu inte kunnat observeras. Detta innebär att den statistiska bilden över den ekonomiska utvecklingen för helåret 1975 tämligen allmänt kommer att kännetecknas av en i förhållande till 1974 minskande BNP. Men bakom denna helårsutveckling ligger ett förlopp som i de flesta fall innebär att botten på konjunkturkurvan inträffat under den första delen av 1975 och att den ekonomiska aktiviteten därefter varit uppåtriktad eller i varje fall stabiliserad.

Det fortsatta förloppet framstår som osedvanligt svårbedömt. Man kan visserligen peka på flera omständigheter som talar för att uppgången skulle kunna komma snabbt och nå en betydande styrka under 1976. Såsom redan tidigare framhölls har lagerneddragningen varit häftig. Redan en återgång till en mera normal lageruppbyggnad skulle innebära en kraftig stimulans åt produktionen. Likaledes skulle en återgång till ett i förhållande till tidigare mera normalt hushållssparande medföra en avsevärd ökning av den privata konsumtionen. Även det nuvarande bostadsbyggandet framstår i jämförelse med en mera långsiktig utvecklingstakt som starkt tillbakahålllet.

Men den djupa balansrubbnings som OECD-länderna varit utsatta för under 1974 och 1975 kan naturligtvis ha medfört att tidigare observerade mönster inte längre gäller och att återhämtningen skulle bli mera utdragen än vad de ovan nämnda omständigheterna indikerar. Hänsynen härtill motiverar i varje fall för Västeuropas del en viss försiktighet i prognoserna över utvecklingen under 1976. Såsom närmare redovisas i det följande avsnittet 2 förutses för Västeuropa en uppgång i områdets samlade BNP på 2 à 3 %. För Förenta staterna, Canada och Japan förutses emellertid klart högre tillväxttakter.

Till följd av den här antagna utvecklingen förväntas världshandeln vända uppåt igen och öka med ca 6 % i volym under 1976. För Sveriges vidkommande bör detta innebära att *exporten* ånyo kan förväntas skjuta fart efter den nedgång på 7 à 8 % som nu kan beräknas för 1975. Med hänsyn till det relativt stora inslaget av stapelvaror i den svenska exporten — varor som påverkas relativt tidigt vid en konjunkturuppgång — finns det anledning räkna med att exportökningen kommer att uppgå till en 6 à 7 % i volym mellan 1975 och 1976.

Även den *inhemska efterfrågan* förutses vara klart expansiv under 1976. Under både 1974 och 1975, då exportefterfrågan successivt försvagats, har de inhemska efterfrågefaktorerna hållit uppe den ekonomiska aktiviteten. Det är i synnerhet konsumtionen — både den offentliga och den privata — som har stått för de expansiva inslagen. Denna utveckling kan i stor utsträckning föras tillbaka på den expansiva finanspolitik som förts under dessa år och som medfört att den svenska ekonomin så markant avvikit i positiv riktning från så många

av de andra OECD-länderna. Enligt vad som nu kan bedömas kommer dessa efterfrågefaktorer även fortsättningsvis att vara expansiva. Hushållens reala disponibla inkomster förutses till följd av det redan träffade avtalet för 1976 och den redan beslutade skattesänkningen per den 1 januari 1976 komma att öka så mycket att en uppgång av den privata konsumtionen om 3 % förefaller sannolik.

Den *offentliga konsumtionens* ökningstakt förefaller att bli något långsammare än under 1975. Enligt tillgängligt enkät- och prognosmaterial beräknas dock ökningen till 3 %. Här bör påpekas att uppskattningarna av den statliga konsumtionen för andra halvåret 1976 inte kunnat baseras på någon fastställd budget utan är en beräkning utförd på grundval av en revidering av 1975 års långtidsbudget. Man har erfarenhetsmässigt att räkna med vissa ytterligare påslag när det nu pågående budgetarbetet är avslutat.

Enligt vad som f. n. kan bedömas kommer den *samlade investeringsverksamheten* även fortsättningsvis att vara relativt svag. Det är i första hand bostadsbyggandet som till följd av den låga igångsättningen under 1975 kommer att fortsätta att minska. En uppgång i den statliga och kommunala investeringsverksamheten — delvis orsakad av regeringens ekonomisk-politiska åtgärder — tillsammans med en fortsatt väl hävdad investeringsaktivitet inom industrin motväger dock nedgången inom bostadsbyggandet.

Sammantaget tyder denna efterfrågebild på att den slutliga efterfrågan kommer att öka med 3 à 4 % mellan 1975 och 1976. Hur den i sin tur kommer att påverka produktion och sysselsättning beror på utvecklingen av lagerinvesteringarna och av importen. Lageruppbbyggnaden har — i motsats till utvecklingen i vår omvärld — varit kraftig under såväl 1974 som 1975. Särskilt exportindustrins lagerstockar har nu nått en betydande storlek och det finns väl grundad anledning tro att en exportuppgång — särskilt i fråga om stapelvarorna — initialt kommer att leda till minskade lagerinvesteringar. Storleken i lageromsvängningen är erfarenhetsmässigt mycket svår att bedöma men den torde komma att uppgå till 1 à 2 % av BNP. Detta reducerar i motsvarande mån BNP:s ökningstakt.

Den här presenterade efterfrågebilden pekar på att man kan räkna med en relativt begränsad ökning av importen under 1976. Sammantaget skulle detta leda till att BNP ökar med 1 à 2 % mellan 1975 och 1976. Resultaten av prognoserna finns sammanfattade i tabell 1.1.

Betydande svårigheter föreligger att bedöma hur denna efterfråge- och produktionsbild kommer att inverka på arbetsmarknad och sysselsättning. Redan utvecklingen under 1975 har givit vid handen att företagen reagerat annorlunda än tidigare och i större utsträckning behållit sin arbetskraft trots en i vissa fall vikande produktion. Produktiviteten har då i motsvarande mån blivit lägre. Den förväntade återhämtningen

Tabell 1.1 Försörjningsbalans 1975—1976
 Procentuell volymförändring

	1974—1975	1975—1976
<i>Tillgång</i>		
BNP	0,5 à 1,0	1 à 2
Import	-1	1 à 2
Summa tillgång	0 à 0,5	1 à 2
<i>Efterfrågan</i>		
Bruttoinvesteringar	-2,5	0,5
Näringsliv	0,5	0,5
Industri	7,5	2
Statliga myndigheter och affärsverk	1,5	4
Kommunala	-4	4,5
Bostäder	-9	-6
Lagerförändring	700 ¹	-3 000 à -4 000 ¹
Privat konsumtion	4	3
Offentlig konsumtion	4	3
Export	-7 à -8	6 à 7
Summa efterfrågan	0 à 0,5	1 à 2

¹ Milj. kr. 1968 års priser.

av den internationella konjunkturen och den fortsatt expansiva inhemska efterfrågan gör — tillsammans med de av regeringen vidtagna åtgärderna — att man kan räkna med en fortsatt hävdad sysselsättningsituation.

Inom ramen för denna totalbild får man dock räkna med att en viss försvagning av arbetskraftsefterfrågan från industri- och byggnadssektorerna kommer att inträffa. Denna försvagning torde i första hand innebära att företagen håller igen på nyrekryteringen av arbetskraft, vilket främst skulle öka svårigheterna för de nytilträdande på arbetsmarknaden. Dessa tendenser bör emellertid motverkas av ökningsar i efterfrågan från de offentliga sektorerna och från den privata tjänstesektorn. De särskilda insatser som regeringen offentliggjort den 15 oktober 1975 bör dessutom verksamt bidra till att understödja efterfrågan inom utsatta sektorer och underlätta placeringen på arbetsmarknaden av ungdomar och övriga arbetssökande.

Prisstegringarna under de hittills passerade delarna av 1975 har legat kvar på en relativt hög nivå. Man har dock anledning räkna med att takten i 12-månaderstalet successivt kommer att avta bl. a. till följd av att indexberäkningarna inte längre kommer att påverkas av den temporära nedsättningen av mervärdesskatten under 1974. Man kan nu beräkna att prisstegringarna under loppet av 1975 kommer att stanna under 10 %. För 1976 förutses — till följd av den lägre internationella prisstegringen och en lägre takt i kostnadsstegringarna — en prisstegring om 7—7,5 %.

Enligt vad som nu kan bedömas kommer bytesbalansen att uppvisa

ett väsentligt större underskott än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten i våras. Den snabbare försämringen av handelsbalansen och en svag utveckling av sjöfartsnettot innebär att underskottet kan komma att uppgå till ca 8 à 9 miljarder kr.

De föreliggande prognoserna för 1976 låter inte antyda att någon mera betydande förbättring skulle inträffa under detta år. Berocnde på vilket antagande man gör om export- och importutvecklingen skulle underskottet komma att ligga mellan 7 och 8,5 miljarder kr. Prognoser-na över bytesbalansen finns redovisade i tabell 1.2.

Tabell 1.2 Bytesbalans 1974—1976

Milj. kr.

	1974	1975	1976	
Export, varor	70 514	70 700	77 500	78 200
Import, varor	72 758	75 000	80 500	79 800
Handelsbalans	—2 244	—4 300	—3 000	—1 600
Sjöfartsnetto	3 862	2 800	3 000	
Turistnetto	—2 232	—2 300	—2 500	
Övriga tjänster, netto	—1 754	—2 200	—2 500	
Transfereringar, netto	—2 610	—3 500	—4 400	
Korrigeringspost	800	800	800	
Bytesbalans	—4 178	—8 700	—8 600	—7 200

2 Den internationella ekonomins utveckling

Den internationella ekonomin präglades under första halvåret 1975 av en starkare recession än vad som bl. a. OECD:s bedömningar tidigare givit vid handen. Mot en antagen minskning av totala produktionen med 4 % i årstakt mellan andra halvåret i fjol och första halvåret i år står ett utfall på -6 %. En viktig förklaring till denna utveckling är att lagerneddragningen blivit kraftigare än förutsett i de större OECD-länderna. En annan bidragande faktor har varit hushållens stigande sparbenägenhet vilken motverkat de konsumtionsstimulerande åtgärder som satts in i ett flertal länder. Under våren och sommaren har dock konjunkturen i Förenta staterna och Japan stabiliserats och klara tecken föreligger på att den börjat vända uppåt — för Förenta staternas del i snabbare takt än i Japan. Även i Förbundsrepubliken Tyskland har nedgången nu upphört men några entydiga tecken på en uppgång föreligger däremot ännu inte i detta land. I Frankrike och Storbritannien är utvecklingen fortsatt svag.

Den nu föreliggande konjunktursituationen i Västeuropa tyder på att återhämningsprocessen kommer att fortgå i en i förhållande till tidigare konjunkturcykler långsammare takt. Klara tecken på en mera allmän vändning uppåt kommer sannolikt att uppträda först under loppet av 1976. Den uppåtriktade tendensen i Förenta staterna och Japan — redan fullt tydlig — synes däremot komma att få en betydande kraft under 1976 och därmed utgöra en av de faktorer som kommer att inverka positivt på utvecklingen även i Västeuropa.

Lagerjusteringarna, som orsakade en så stor del av nedgången under första halvåret 1975 särskilt i Förenta staterna och Japan, kan antas i motsvarande mån stimulera efterfrågan när väl lageravvecklingen upphör och vänds i lageruppbyggnad. Det kan t. o. m. föreligga en viss risk för att styrkan i lagercykeln på samma sätt som skedde under avvecklingen underskattas i uppgångsfasen.

Den pågående successiva inbromsningen i inflationstakten kommer att motverka fallet i hushållens realintäkter och därigenom verka stabiliserande på såväl konsumenternas som företagens förtroende. Härigenom skulle löntagarnas f. n. mycket höga sparbenägenhet stabiliseras eller t. o. m. kunna falla.

De ekonomisk-politiska stimulansåtgärderna i en rad länder under våren har i augusti—september 1975 kompletterats med ytterligare konjunkturstödande program. I vissa länder torde verkan av dessa vara begränsad. För Västeuropa som helhet bör dock effekten bli tillräckligt stark för att stoppa ett fortsatt fall i efterfrågan. Slutligen kan en viss stimulans antas komma från bostadsbyggandet. Detta har nu nått ett absolut bottenläge och visar i vissa länder tecken på uppgång.

Vissa omständigheter verkar dock hämmande på återhämningspro-

cessen. I första hand gäller detta den under prognosperioden alltså rekordhöga arbetslösheten och det låga kapacitetsutnyttjandet. Så länge arbetslösheten ligger kvar på den nuvarande nivån bidrar den till att dämpa konsumtionsbenägenheten. De offentliga investeringarna i flera länder väntas öka relativt sett långsamt på grund av regeringarnas strävan att begränsa budgetunderskotten. Det låga kapacitetsutnyttjandet och den försämrade egenfinansieringen lägger en hämsko på de privata investeringarna. Den ekonomiska politiken slutligen prioriterar alltså inflationsbekämpningen och en förbättring av bytesbalanserna. Man måste därför beakta riskerna för att finans- och penningpolitiken kan komma att läggas om i restriktiv riktning om utvecklingen visar tecken på en återgång till högre inflationstakt och kraftigt försämrade utrikesbalanser.

För Förenta staternas del har det under senare tid diskuterats hurvida inte återhämtningen skulle komma av sig till följd av Federal Reserves restriktiva penningpolitik och de tecken till förnyad inflation som kunnat noteras under sommarmånaderna. Det förefaller emellertid som om accelerationen i konsumentpriserna sammanhängt med tillfälliga faktorer. Den allra senaste tidens prisinformationer pekar på en klart lugnare takt i prisstegringen. I Japan styrs uppsvinget av myndigheternas medvetna strävan att föra över den japanska ekonomin till en långsiktig tillväxttakt på 5—7 % jämfört med de 10—12 % som karakteriserat efterkrigstiden.

I Västeuropa är utvecklingen i stort avhängig vad som sker i Förbundsrepubliken Tyskland. F. n. finns där inga klara tecken till återhämtning. En viss konsolidering av företagarnas och konsumenternas förtroende har visserligen noterats. Sålunda förefaller exempelvis investeringsbenägenheten ha förstärkts under loppet av sommaren. Exportefterfrågans nuvarande svaghet i kombination med de kontraktiva impulserna från det statsfinansiella sparprogrammet 1976—1979 talar dock för att återhämtningen i Förbundsrepubliken blir långsam och utdragen. För Frankrikes del kan man räkna med att de omfattande inhemska stimulansåtgärderna så småningom kommer att ge effekt. Någon klar vändning uppåt kan man dock inte påräkna förrän under 1976. I ännu högre grad gäller detta för Storbritannien och Italien där prisutvecklingen och den externa balansen inte ger något större spelrum för stimulansåtgärder.

I de för Sverige så betydelsefulla nordiska ekonomierna antas en viss stabilisering inträda i Danmark; i Norge bärs konjunkturen upp av oljesektorns direkta och indirekta inverkan och effekten av den internationella recessionen begränsas i motsvarande mån; i Finland däremot har underskottet i den externa balansen nu antagit sådana proportioner att utrymmet för stimulansåtgärder blivit ytterst begränsat.

Till följd av den här antagna utvecklingen väntas världshandeln,

Tabell 2.1 BNP-utvecklingen i vissa OECD-länder 1974—1976
Årlig procentuell förändring

	1974	1975			1976
		första halvåret ¹	andra halvåret ¹	helåret	
Förenta staterna	-2,0	-8	6	-3,5	5-6
Japan	-1,8	±0	4	1,5	5-6
Förbundsrepubliken					
Tyskland	0,6	-8	1	-4	3-4
Frankrike	3,9	-6	2	-2	2-3
Storbritannien	0,3	-4	-2	-1	1-2
Canada	2,8	-3	5	-0,5	5-6
Italien	3,4	-4	1	-4	2-3
Norge	3,7			4	4-5
Finland	3,8			±0	-1-0
Danmark	1,6			-1	3-4
Belgien	4,3			-1	2-3
Nederländerna	2,0			-2	3-4
Österrike	4,5			-2,5	2-3
Schweiz	-0,9			-3	1-2
Sverige	4,2			0,5-1,0	1-2
OECD-E	2,3			-2,5	2-3
OECD	-0,2	-6	4	-2	4-5

¹ Förändring från föregående halvår, uppräknad till årstakt.

som under första halvåret 1975 beräknas ha fallit med mer än 13 %, vända uppåt igen och öka med ca 6 % 1976. Efterfrågan från OPEC-länderna väntas fortsätta att öka med ca 20 % i årstakt. Statshandelsländerna, som hittills genom sin import i viss mån motverkat fallet i OECD-ländernas export, tvingas till ökad restriktivitet till följd av att råvarupriserna dessa länder emellan har höjts och att årets skörd i Sovjetunionen blir sämre än normalt. De icke-oljeproducerande länderna måste redan under andra halvåret 1975 drastiskt skära ned sin import till följd av de snabbt stigande bytesbalansunderskotten.

OECD-ländernas bytesbalanser har påverkats starkt av den låga ekonomiska aktiviteten under 1975. Det samlade underskottet har sjunkit från 35 miljarder dollar 1974 till under 10 miljarder dollar 1975 enligt den senaste prognosen. Därvid beräknar man emellertid att de sex största OECD-länderna kommer att notera ett överskott på hela 11,5 miljarder dollar medan de mindre länderna, som överlag har fört en mera kontryckisk politik, drabbas av ett underskott av i stort sett samma storlek som 1974.

Som en följd av den allmänt restriktiva politiken under 1974 och den fallande efterfrågan har inflationstakten bromsats in under 1975 (se tabell 2.2). I förhållande till de höga kostnaderna i form av för-lorad produktion är dock anti-inflationspolitikens framgång mycket begränsad. Enligt OECD:s juliprognos beräknas inflationstakten i de sju större länderna mellan 1974 och 1975 komma att gå ned från 12,1 till 10,5 %. Under 1976 skulle en ytterligare inbromsning till ca 8 % ske.

De internationella råvarupriserna visade under sommaren 1975 vissa tecken på att på nytt accelerera. Under september har de emellertid på nytt återgått till sin tidigare nedåtgående tendens. Den höjning av det internationella oljepriset som skedde i slutet av september har i varje fall hittills inte satt några spår i andra råvaruprisnoteringar. F. n. föreligger därför ingen anledning att revidera den här presenterade prisprognosen.

Tabell 2.2 Konsumentprisernas utveckling 1962—1975

Årlig procentuell ökning

	1962— 1972	1973	1974	Aug 1974— aug 1975
Belgien	3,8	7,0	12,7	11,4
Danmark	6,0	9,3	15,3	9,6
Finland	5,7	10,7	16,9	17,6 ¹
Frankrike	4,4	7,3	13,7	11,0
Förbundsrepubliken Tyskland	3,2	6,9	7,0	5,9
Italien	4,3	10,8	19,1	15,3
Holland	5,4	8,0	9,6	10,7
Norge	5,1	7,5	9,4	11,9
Schweiz	4,0	8,7	9,8	7,4 ¹
Storbritannien	4,9	9,2	16,0	26,9
Sverige	4,7	6,7	9,9	11,8 ²
Österrike	3,9	7,6	9,5	8,8
Förenta staterna	3,3	6,2	11,0	8,6
Canada	3,3	7,6	10,9	11,1
Japan	5,7	11,7	24,5	10,0
OECD-E	4,5	8,6	13,2	13,9
OECD	3,9	7,9	13,4	11,0

¹ Juli 1974—juli 1975.

² Med hänsyn till att mervärdesskatten under sommaren 1974 tillfälligt var sänkt erhålls högre 12-månaderstal än vad som eljest hade varit fallet.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Exporten 1975

Den svenska exporten 1975 måste i dag bedömas väsentligen mera pessimistiskt än vad som var fallet i den reviderade nationalbudgeten. Då slutade konjunkturinstitutets bedömning på 1,3 % i ökning för exportvolymen. F. n. har man anledning räkna med en nedgång i totalexporten på 7 à 8 % i volym. Särskilt kraftigt är fallet i råvaruexporten som beräknas minska med ca 20 %. En viktig förklaring är den försämrade internationella konjunkturbilden. För OECD-området som helhet kunde en stagnation av den totala produktionen för innevarande år då bedömas som sannolik, medan en bedömning i nuvarande läge torde peka mot en nedgång på 2 %.

En viktig bidragande orsak till den svaga exportutvecklingen har varit den restriktiva ekonomiska politik som förts i Västeuropa sedan andra halvåret 1973. Denna har haft starkt negativa konsekvenser på offentligt byggande och bostadsinvesteringar, vilket i sin tur medfört en drastiskt reducerad marknad för svenska *trävaror* under 1974 och 1975. En svag efterfrågan tillsammans med en fortgående lageravveckling hos förbrukarna ledde till minskningar i *massaexporten* redan under 1974 och mot slutet av året sviktade även *pappersefterfrågan*. Denna situation har sedan gällt under hela 1975 och har lett till volymminskningar på 25—30 % för skogsprodukterna.

Järn- och stålkonjunkturen försämrades kraftigt vid årsskiftet 1974/1975. Orderingången har minskat kraftigt och leveranserna första halvåret understeg motsvarande nivå andra halvåret 1974 med 15—20 %. För andra halvåret i år förutses en fortsatt nedgång till följd av lagerreducering hos konsumenterna. Den internationella stålkonjunkturen har haft återverkningar på efterfrågan för *malm*. Trots att hela årets exportproduktion av järnmalm är såld leder förskjutningar av leveranserna till att exporten i år minskar med närmare 40 %.

Verkstadsexporten har på ett sent stadium berörts av avmattningen i efterfrågan. Första kvartalet i år blev dock nedgången märkbar för flertalet verkstadsprodukter utom bilar. Orderingången har successivt försämrats under loppet av året och andra halvårets export väntas ligga ungefär på första halvårets nivå vilket innebär en viss minskning för helåret 1975.

För gruppen *övriga industriprodukter* (kemiska produkter, tekovaror, snickerier m. m.) blir det fråga om en något kraftigare exportvolymminskning än för verkstadsprodukterna. Den försvagade efterfrågan gjorde sig här märkbar redan under andra halvåret i fjol.

Exporten 1976

För den totala exporten förutses en återhämtning komma till stånd under första halvåret 1976. Drivkrafterna utgörs av en återhämtning av den internationella efterfrågan och en upphörande lageravveckling. F. n. bedöms en ökning på 6 à 7 % som trolig mellan genomsnittet 1975 och 1976. För första halvåret förutses en relativt måttlig ökning, knappt 5 %, och en något kraftigare uppgång, drygt 7 %, andra halvåret 1976. Därmed skulle exporten först under senare delen av 1976 nå upp till 1974 års nivå.

Återhämtningen synes bli mest uttalad för *råvarorna*, vilket är naturligt med tanke på den låga nivå som utgör utgångspunkten. De stimulansåtgärder som vidtagits inom OECD-området kommer sannolikt att bl. a. påverka byggandet och den svenska exporten av *trävaror* torde öka med ca 25 % volymmässigt. Efterfrågan för *övriga skogsprodukter* förstärks, ett lageruppbyggnadsbehov hos avnämarna bidrar till en förväntad exportökning på 20—25 %.

Även *järn- och stål*konjunkturen bedöms vända uppåt under loppet av 1976. Orderingången har f. n. förbättrats, vilket torde leda till att exportminskningen nära nog upphör under första halvåret 1976. Mellan halvåren 1976 synes uppgången kunna bli betydande. Den förbättrade stålefterfrågan leder till en ökad *malm*export. För hela *malm*sektorn väntas en ökning om ca 15 % 1976, vilket emellertid medför att endast hälften av 1975 års nedgång skulle ha återtagits.

För *färdigvarorna*, där verkstadsprodukterna utgör den största gruppen, uppskattas marknadstillväxten inom OECD-området till 5 à 6 % mot -9 % 1975. Det under 1975 höga inhemska efterfrågetrycket i Sverige samt försämringen av de relativa exportpriserna medförde sannolikt vissa marknadsandelsförluster. För 1976 beräknas effekterna av den oförmånliga relativa exportprisutvecklingen dröja kvar, vilket är en orsak till en viss fortsatt förlust av marknadsandelar under 1976. Vidare leder det låga kapacitetsutnyttjandet i flertalet OECD-länder till att en stor del av efterfrågeökningen kommer att kanaliseras mot ett ökat utnyttjande av de inhemska lediga resurserna i resp. land. I uppgången utomlands har näringslivsinvesteringarna endast en mindre del, vilket är oförmånligt ur svensk synvinkel då andelen investeringsvaror är speciellt hög i vår färdigvaruexport.

Tillsammantaget väntas färdigvaruexporten till OECD-området öka med ca 5 % 1976. För övriga länderområden gäller att den t. o. m. 1975 expansiva öststatsmarknaden på grund av dessa länders växande handelsunderskott inte ger något nämnvärt efterfrågetillskott nästa år. Exporten till OPEC-länderna har ökat kraftigt 1974 och första halvåret 1975. Dessa länders begränsade mottagningskapacitet väntas leda till en mera dämpad ökning under resten av 1975 och 1976. Totalt sett förväntas färdigvaruexporten öka med ca 5 % nästa år.

För *verkstadsprodukterna* torde exportkonjunkturen bottna första halvåret 1976 för att därefter återhämta sig. Mellan 1975 och 1976 kan ökningen uppskattas till ett par procent.

Exportpriserna

De kraftiga prisökningar på exportvarorna som tagits ut hittills under 1975, och som delvis förklaras av den svenska kronans kraftiga effektiva appreciering första halvåret, ger en total exportprisökning på drygt 10 % helåret 1975. Minskningar kan i stort sett endast noteras för jordbruksprodukter, icke-järnmetaller och trävaror. Nästa år kommer sannolikt flertalet stapelvarupriser att öka något, möjligen med undantag för järn och stål. Verkstadsprodukterna återtar en mera normal prisökningstakt, 6—9 %. Den genomsnittliga exportprisökningen kan därmed uppskattas till 3—5 % 1976, där ökningen nästan helt faller på färdigvarorna.

Värdemässigt skulle exporten därmed under innevarande år ungefärligen ligga kvar på 1974 års nivå. För 1976 uppskattas värdeökningen bli ca 10 %.

1974 beräknas vårt bytesförhållande ha försämrats med ca 7 % för att därefter i år ha kraftigt förbättrats. För 1976 beräknas åter en försämring på 1 à 2 procentenheter inträffa. I absoluta belopp kan detta anses motsvara en försämring av handelsbalansen med 3—4 miljarder kr. 1974, en förstärkning med ca 5 miljarder kr. 1975 samt en försvagning med någon miljard kr. 1976.

Stor osäkerhet vidlåder mätningen av utrikeshandelns prisutveckling vid så snabba ökningstakter som varit fallet sedan 1973. Inom nationalräkenskapsenheten vid statistiska centralbyrån har försök till förbättringar av prismätningarna gjorts. De ovan redovisade talen över exportens volym- och prisutveckling ansluter sig till dessa förbättrade metoder.

3.2 Importen

Importen blev betydande 1974 delvis som en följd av stimulansåtgärderna detta år. Fr. o. m. slutet av 1974 har dock importen fallit, i volym räknat. I och med att efterfrågetrycket i utlandet minskade fick de svenska företagen i ökad utsträckning gå över till försäljning på hemmamarknaden, vilket medfört att importvarorna mött en ökad konkurrens. Den fortsatta konsumtionstillväxten under den återstående delen av innevarande år skulle i och för sig tala för en relativt hög import. Avmattningen i lageruppbyggnaden jämte det avtagande behovet av insatsvaror leder emellertid till ett fortsatt fall i importefterfrågan. För helåret 1975 uppskattas importvolymen ligga ca 1 % lägre än 1974. Det är endast varugrupper med högt konsumtionsvaruinnehåll,

som beräknas öka i år. Härtill kommer att råoljeimporten ökat kraftigt, 10—15 %, vilket sammanhänger med kapacitetsutbyggnaden på raffinaderiområdet. Detta leder å andra sidan till att importen av färdiga petroleumprodukter minskar.

1976 blir importen totalt sett låg vilket i första hand sammanhänger med den förutsatta omsvängningen i lagerinvesteringarna. Ökningen uppskattas till 1 à 2 %. Importprisernas ökningstakt har drastiskt reducerats under loppet av 1975 och kan antas bli 4—5 % för helåret 1975. Nästkommande år blir ökningen troligen ungefär lika stor. Inflationimpulserna från utlandet mattas således avsevärt eftersom importprisökningstakten 1974 uppgick till ca 35 %.

3.3 Handels- och bytesbalans

Den skisserade utvecklingen ger ett fortsatt underskott i handelsbalansen. Detta kan f. n. uppskattas till drygt 4 miljarder kr. i år, dvs. ett fortsatt underskott om 400—500 milj. kr. per månad under resten av året, och 1 1/2—3 miljarder kr. i underskott 1976 (se tabell 1.2).

Vad gäller *tjänstesidan* kan noteras att sjöfartsnettot på grund av den försvagade sjöfartskonjunkturen i år torde bli ca 500 milj. kr. lägre än vad som beräknades i den reviderade nationalbudgeten eller knappt 3 miljarder kr. Turistnettot försämras något hundratal milj. kr. i år och ungefär lika mycket nästa år. Övriga tjänster försämras ungefär trendmässigt. Underskottet i transfereringarna uppgår i år till 3 1/2 miljarder kr., en försämring sedan 1974 på 1 miljard kr. En ytterligare försämring uppträder 1976, bl. a. beroende på det ökande u-landsbiståndet. Till försämringen bidrar också räntebetalningarna på den ökade upplåningen i utlandet. Totalt ger detta ett bytesbalansunderskott på ca 8 1/2 miljarder kr. i år varav ca 5 miljarder kr. faller på andra halvåret. För 1976 kan det beräknade bytesbalansunderskottet anges till ca 7 à 8,5 miljarder kr. På tre år skulle således det samlade underskottet uppgå till ca 20 miljarder kr.

4 Produktionen

Den internationella konjunkturavmattningen har under loppet av innevarande år allt tydligare påverkat den svenska *industri*produktionen. Den vikande utlandsefterfrågan gav sig först tillkänna på råvarusidan där trävaruexporten redan under 1973, men främst under 1974, kraftigt reducerades. Under fjolåret drogs också massaexporten ned och mot slutet av året drabbades även papperssidan. Omkring årsskiftet 1974/1975 inträdde ett kraftigt internationellt efterfrågebortfall för järn och stål samt malm. Även verkstadsindustrin tycks under loppet av 1975 ha fått kännning av avsättningssvårigheter på exportmarknaderna.

Under denna period av sjunkande utländsk efterfrågan på svenska varor har emellertid den inhemska efterfrågan i inte oväsentlig grad kompenserat härför. Den privata konsumtionen ökade kraftigt 1974 delvis som en följd av vidtagna stimulansåtgärder. Även 1975 har konsumtionsviljan varit stark, till vilket bl. a. skatteomläggningen och löncökningarna bidragit. Vidare synes konsumtionstillväxten inom den offentliga sektorn ha legat på en hög nivå 1975. Industriinvesteringarna har dessutom ökat kraftigt både 1974 och 1975.

Den successiva försämringen av utlandsmarknaderna har emellertid gjort det allt svårare för företagen att upprätthålla produktionen. För att i görligaste mån kunna upprätthålla produktion och sysselsättning har en omfattande produktion för lager ägt rum. Under första halvåret i år har lagerökningen inom industrin uppgått till över 3 miljarder kr. i 1974 års prisnivå. Lageruppbbyggnaden nådde en sådan omfattning under första halvåret i år att ökningen naturligen blir mera dämpad under andra halvåret.

Kapacitetsutnyttjandet har enligt konjunkturbarometern sjunkit sedan början av 1974 och industriproduktionen skulle — enligt den osäkra, preliminära statistiken — ha fallit allt sedan första kvartalet i år. En lageravveckling i förbrukarledet tillsammans med en svag efterfrågan i övrigt leder sannolikt till en större produktionsnedgång under andra halvåret i år. En viss återhämtning börjar dock bli märkbar inom skogsindustrin. Produktionsminskningen mätt mellan helåren 1974 och 1975 kan emellertid bli relativt kraftig. Förbättringen i skogskonjunkturen antas fortsätta successivt under 1975. Inom järn- och stålindustrin kulminerade produktionen under första halvåret 1974 men det är först under 1975 som nedgången blivit av mera betydande omfattning. Försämringen av ordersituationen har dock dämpats och efter en viss fortsatt neddragning av produktionsnivån andra halvåret i år och första halvåret 1976 torde en viss återhämtning kunna äga rum. Som en följd av den svaga internationella stålefterfrågan har också malmexporten och malmproduktionen minskat. En viss förbättring förefaller dock trolig under 1976.

Verkstadsindustrin har upprätthållit en hög produktionsnivå in på andra halvåret 1975. Det försämrade orderläget torde dock så småningom komma att leda till en produktionsanpassning. Ytterligare skäl för detta är att en inte oväsentlig del av tillverkningen lagts på lager, uppbyggnaden under första halvåret i år kan uppskattas till närmare 1,5 miljarder kr. i 1974 års priser. En så kraftig lageruppbyggnad torde inte vara möjlig under resten av året. Vidare kommer en eventuell förbättring av efterfrågan under 1976 att i första hand leda till en lageruttömning. Produktionsökningen i år torde uppgå till ca 5 % och kan för nästa år uppskattas till någon procent.

Hemmamarknadsinriktade industrier, t. ex. livsmedelsindustrin, har inte på samma sätt som exportnäringarna påverkats av avmattningen. Den väntade, relativt höga konsumtionsökningen även 1976 bidrar till att upprätthålla produktionen inom dessa branscher.

För *hela industrin* innebär detta att produktionen väntas minska med 1 à 2 % mätt mellan helåren 1974 och 1975. I och med återhämtningen nästa år bör produktionen under 1976 åter uppnå 1974 års nivå.

För övriga sektorer i ekonomin gäller för *jordbrukets* del att en återgång i år skett till en mera normal produktionsnivå efter fjolårets rekordskörd. För 1976 förutses normalskörd. Inom *skogsbruket* har produktionen vikit som en konsekvens av den dåliga skogskonjunkturen och några förbättringar hinner knappast inträda som påverkar utvecklingen mellan genomsnittslägena 1975 och 1976.

El-, gas- och vattensektorn ökar produktionen kraftigt i år som en följd av utbyggnaden på energiområdet. Denna nivå kvarstår oförändrad 1976.

Byggmaknaden har karakteriserats av en viss brist på arbetskraft samtidigt som produktionen, som den kan avläsas i statistiken, tycks öka relativt obetydligt i år. Detta kan dels förklaras av att det kraftigt ökade småhusbyggandet är arbetskraftskrävande, dels av att omfattningen av reparations- och underhållsarbeten är bristfälligt statistiskt belyst. Den tillgängliga statistiken fångar sannolikt inte upp all den verksamhet som pågår på detta snabbt expanderande område. Vad gäller 1976 kan f. n. förutses en viss uppgång i byggnadssektorns produktion, som omfattar både nyinvesteringar och reparationer och underhåll. Denna uppgång förklaras bl. a. av de vidtagna stimulansåtgärderna.

Som en följd av den kraftiga ökningen av den privata konsumtionen uppvisar *den privata tjänsteproduktionen* en betydande tillväxt 1975 och denna kan förutses fortsätta 1976. Även *den offentliga sektorns* produktion har ökat avsevärt 1975, ca 3 1/2 %. De bedömningar av den offentliga sektorns utveckling som redovisas i avsnitt 8 innebär en ökning av den offentliga tjänsteproduktionen med ca 3 % 1976.

För *ekonomin som helhet* bör produktionen enligt tillgängliga uppgifter kunna öka med ca 1 % i år. Med tanke på den osedvanligt höga

sysselsättningen förefaller denna produktionstillväxt anmärkningsvärt låg. Den förutsätter en mycket svag produktivitetsökning. Detta kan åtminstone delvis förklaras av att företagen inte anpassat arbetsstyrkan till produktionsutvecklingen utan upprätthållit sysselsättningsnivån genom att öka reparations- och underhållsverksamheten och andra arbeten som är relativt ofullständigt behandlade i statistiken. Det kan inte heller uteslutas att produktionsvolymförändringarna underskattas i en period med relativt snabba prisrörelser.

De utvecklingstendenser som ovan antytts ger sammanlagt en produktionstillväxt på ca 2 % mellan 1975 och 1976 med en tyngdpunkt i tillväxten på andra halvåret 1976.

5 Arbetsmarknaden

5.1 Utvecklingen under 1975

In- och utvandring, arbetskraftens förändring

Hittills under året (januari—september) har nettoinvandringen uppgått till nästan 12 000 personer. Drygt hälften av dessa är danska medborgare, vilket betyder att den ökning av invandringen från Danmark som konstaterades speciellt sista kvartalet 1974 har fortsatt. En viss avmattning har dock kunnat noteras de senaste månaderna. Invandringen från Finland har, efter ett par år med utvandringsöverskott, ånyo börjat öka något.

Antalet personer i *arbetskraften* (dvs. sysselsatta och arbetslösa i åldern 16—74 år) ökade med drygt 56 000 mellan 1973 och 1974. Denna utveckling har fortsatt även under 1975 — i september var det drygt 80 000 fler i arbetskraften än motsvarande månad 1974. Till allra största delen är denna ökning beroende på en ökad kvinnlig förvärvsverksamhet.

Efterfrågan på arbetskraft

Den nedgång i de *nyanmälda* lediga platserna som konstaterades mot slutet av 1974 har, med undantag för första kvartalet, fortsatt under 1975. Totalt låg de säsongsrensade nyanmälda platserna för perioden januari—september 1975 drygt 10 % under motsvarande månader 1974. För tillverkningsindustrin och byggnadsverksamheten har de nyanmälda platserna sjunkit med 30 resp. 27 % från 1974 års nivå (januari—september).

Även de *obesatta platserna* har minskat under 1975 — totalt låg antalet obesatta platser (säsongrensat) i augusti ca 20 % under januarinivån. Utvecklingsförloppet har varit likartat det för de nyanmälda platserna. Redan under senare delen av 1974 kunde en viss nedgång noteras. Denna förbyttes dock i en ökning under början av 1975, vilken dock bröts under april och sedan efterföljdes av en successiv minskning. Särskilt inom tillverkningsindustrin har minskningarna varit kraftiga. Septembernivån 1975 för de obesatta platserna låg för metall- och verkstadsindustrin 45 %, för massa- och pappersindustrin 41 % och för textil och beklädnad 60 % under januari månads nivå.

Sysselsättning och arbetslöshet

Under loppet av 1974 steg *sysselsättningen* kraftigt jämfört med 1973. Denna expansion har fortsatt även under 1975. Takten i sysselsättningsökningen har dock successivt dämpats.

Trots den svagare arbetskraftsefterfrågan har *arbetslösheten* hittills under 1975 legat på en mycket låg nivå. I september var, enligt arbetskraftsundersökningarna, ca 76 000 personer arbetslösa — motsvarande 1,8 % av arbetskraften. Ett flertal faktorer har samverkat till denna ut-

veckling. Såväl den privata som den offentliga konsumtionen har hållits väl uppe under året — de beräknas öka med ca 4 % vardera jämfört med 1974. Likaså är investeringsverksamheten i industrin fortfarande expansiv. Industrin tycks vidare ha fler som är sysselsatta med reparations- och underhållsarbeten än normalt. Under året har också genomförts en arbetstidsförkortning för skiftarbetare. Hur stor betydelse den förändrade trygghetslagstiftningen på arbetsmarknaden, de s. k. Åmanlagarna, haft kan ännu inte bedömas. Utvecklingen tyder dock på att företagen visat en klart ökad benägenhet att behålla sin arbetskraft även om efterfrågan visar tecken på att vika.

Antalet varsel om driftinskränkningar är hittills färre än vid den föregående konjunkturavmattningen — dock har antalet varsel under 1975,

Tabell 5.1 Arbetslösheten enligt arbetskraftsundersökningarna januari—september 1974 och 1975

	1 kv	2 kv	3 kv
<i>Antalet arbetslösa 1975</i>			
Hela riket	71 300	63 300	65 300
Storstadslän	20 900	16 400	16 800
Skogslän	23 900	22 100	21 400
Övriga län	26 400	24 900	27 100
<i>Förändring från 1974</i>			
Hela riket	—30 000	—9 500	—13 000
Storstadslän	—11 600	—5 800	—5 200
Skogslän	—7 800	—2 400	—3 200
Övriga län	—10 600	—1 300	—4 500
<i>Relativa arbetslöshetsstal, %</i>			
Hela riket 1975	1,8	1,5	1,6
1974	2,5	1,8	1,9
Storstadslän 1975	1,3	1,0	1,1
1974	2,2	1,5	1,4
Skogslän 1975	2,9	2,7	2,5
1974	3,9	3,0	3,0
Övriga län 1975	1,6	1,4	1,5
1974	2,2	1,6	1,8

Källa: Statistiska centralbyrån.

Tabell 5.2 Varsel om personalinskränkningar — totalt antal berörda

	Januari— september	hela året
1970	14 131	20 975
1971	25 167	36 966
1972	16 783	23 745
1973	10 861	15 102
1974	10 240	14 228
1975	15 779	—

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

som framgår av tabell, 5.2, ökat kraftigt jämfört med 1974. Inom industrin är det främst trävarubranschen och textil- och beklädnadsindustrin som haft ökade varsel i år.

Antalet personer sysselsatta i arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbeten har hittills under 1975 legat betydligt under de senaste årens nivå.

5.2 Utvecklingen mot slutet av 1975 och under 1976

Inom de varuproducerande näringsgrenarna (gruvor och tillverkningsindustri, byggnadsindustri, jord- och skogsbruk m.m.) väntas efterfråge- och produktionsutvecklingen bli ganska svag både 1975 och 1976. För 1975 väntas en nedgång i den totala varuproduktionen med ett par procentenheter, medan utvecklingen under loppet av 1976 antas komma att innebära en viss uppgång. Som mer utförligt har beskrivits i avsnitt 2 är denna utveckling betingad av den internationella ekonomins långsamma återhämtningstakt som inte väntas få en klart positiv effekt på produktionen förrän en bit in på 1976.

Trots den internationella konjunkturedgångens återverkningar har sysselsättningsläget hittills i år varit mycket gott. Man får emellertid sannolikt räkna med att en försvagning kommer att inträffa inom vissa sektorer i vinter och under första halvåret 1976. I första hand torde det svaga efterfrågeläget innebära att företagen håller igen på nyrekryteringen av arbetskraft, vilket främst skulle öka svårigheterna för nytillträdande grupper på arbetsmarknaden. Permitteringar och avskedanden i begränsad omfattning kan emellertid heller inte uteslutas, vilket bl. a. indikeras av det ökade antalet varsel om personalinskränkningar (se tabell 5.2). Samtidigt bör emellertid framhållas att de pensionsreformer som kommer att genomföras under 1976 samt ytterligare effekter av arbetstidsförkortningen för bl. a. skiftarbetare kan innebära att genomslaget på arbetslösheten från denna lägre efterfrågan blir begränsat.

Huvuddelen av svaghetstendenserna torde drabba exportindustrin och byggnadssektorn. För den offentliga sektorns del väntas däremot en ökning av sysselsättningen under både 1975 och 1976. Sysselsättningsökningen under 1976 som beräknas till inmot 30 000 personer väntas till största delen falla inom vårdsektorn. Även den privata tjänstesektorn väntas öka sin efterfrågan på arbetskraft under 1976.

De ekonomisk-politiska åtgärder som regeringen offentliggjort den 15 oktober 1975 bör vid sidan om dessa expansiva inslag i sysselsättningsbilden verksamt bidra till att understödja efterfrågan inom utsatta sektorer. Åtgärderna har vidare utformats med sikte på att underlätta placeringen på arbetsmarknaden av ungdomar och övriga nytillträdande arbetssökande.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

Hushållens köpkraft har förstärkts i betydande grad under 1975. De faktorer som bidragit mest till detta är utfallet av lönerörelsen, förbättringen av sysselsättningsläget, slopandet av sjukförsäkringsavgiften samt skattereformen vid årsskiftet, som innebar minskningar av marginalskatten för låg- och medelinkomsttagare. Förbättringarna av folkpensioner, bostadstillägg m. m. har även bidragit till ökningen.

Lönerörelsen resulterade i en avtalsmässig löneökning på 12,5 % för 1975. Till detta skall läggas en löneglidning utöver avtalet som uppskattats till ca 3 %. En genomsnittlig löneglidning av den storleken innebär sannolikt ca 4—5 % för industriarbetarkåren, vilket är något lägre än motsvarande tal för 1974. Detta leder tillsammans med en viss sysselsättningsökning till att den totala lönesumman bör stiga med ca 17 % eller 22—23 miljarder kr., se tabell 6.1.

Tabell 6.1 De enskilda konsumenternas ekonomi 1974—1976

	1975 Miljarder kr.	Förändring, %		
		1974	1975	1976
1. Löner m.m.	153	12,8	17,3	10,8
2. Övr. faktorinkomster	29	15,6	7,7	7,5
3. Inkomstöverföringar	48	33,2	17,2	18,1
4. Direkta skatter, avgifter m.m.	65	16,3	16,3	12,2
5. Hushållens nettoinbetal- ningar till det offentliga (4—3)	17	—14,3	13,8	—5,2
6. Disponibel inkomst (1+2—5)	165	17,1	15,9	12,2
7. Real disponibel inkomst	—	7,3	5,2	3—3,5

Övriga faktorinkomster ökar i långsammare takt än 1974. Exempel på detta är inkomsterna för enskilda företagare såsom jordbrukare och skogsägare. Skörden 1975 blev inte av samma omfattning som 1974, samtidigt som skogskonjunkturen har varit svag. Kapitalinkomsterna påverkas i negativ riktning av diskontosänkningen och av en viss nedgång i vinsterna. Däremot väntas inkomstöverföringarna till hushållen öka ca 17 % eller drygt 7 miljarder kr. i år. De största tillskotten kommer från förbättringen av pensioner och sjukförsäkringsförmåner.

Till följd av bl. a. den vidtagna skatteomläggningen ökar *hushållens disponibla inkomster* kraftigt eller med närmare 16 % i löpande priser, en ökning som dock är ca 1,5 procentenheter lägre än 1974. Tillskottet till köpkraften utgör 22,5 miljarder kr. Vid en beräknad prisökning om ca 10 % kommer *den reala tillväxten* att uppgå till ungefär 5 %. Detta är en tillväxt som visserligen understiger 1974 års exceptionella ökning

men som är klart högre än vad som i övrigt varit vanligt under 1960- och 1970-talen. Tyngdpunkten i köpkraftsförstärkningen ligger på andra halvåret vilket bör bidra till att motverka effekterna av den försvagade utlandsefterfrågan.

För 1976 beräknas avtalslöneökningen till knappt 9 %. Löneglidningen har antagits till knappt 3 % eller ungefär densamma som 1975 och sysselsättningen förutsätts i stort sett ligga kvar på detta års nivå. Lönesummans ökning skulle således bli 11 %.

Inkomstöverföringarna ökar 1976 snabbare än i år beroende bl. a. på barnbidragshöjningen i oktober 1975 samt den fortsatta reformverksamheten på pensionsområdet. Härtill kommer förbättringar av bidragen till arbetsmarknadsutbildning och vuxenutbildning.

Genom uppgörelsen mellan tre av de politiska partierna våren 1975 säkrades en sänkning av den direkta skatten som motsvarar 1 600 kr. för flertalet löntagare. Totalt sett innebär skatteomläggningen en förbättring av hushållens inkomster med 4—5 miljarder kr. Den beräknade kommunalskattchöjningen reducerar dock denna förbättring med drygt 1 miljard kr.

De disponibla inkomsterna skulle därmed öka med drygt 12 % mellan helåren 1975 och 1976. Efter hänsynstagande till den förutsedda prisökningen återstår drygt 3 % i *real köpkraftsförbättring*. Detta är klart lägre än 1974 och 1975 men högre än vad som varit vanligt flertalet år sedan mitten av 1960-talet.

Prisutvecklingen under loppet av 1975 torde stanna under 10 %. Dämpningen av den internationella prisstegringstakten spelar en väsentlig roll för denna i jämförelse med 1974 något lägre prisstegring. Hänsyn har härvid tagits till den av OPEC-länderna i september i år beslutade 10-procentiga höjningen av råoljepriset. Den s. k. restfaktor, i vilken man söker fånga upp genomslaget på priserna av de ökade lönekostnaderna, är beräknad utifrån ett antagande om en timlönekostnadsökning på ca 20 % 1975 och ca 15,5 % 1976.

Prisöverenskommelsen på jordbruksområdet har inneburit att ungefär hälften av kompensationen till jordbruket tagits ut i form av höjda priser i konsumentledet under 1975. För 1976 har kalkylmässigt antagits att kostnadsökningarna helt tas ut via konsumentpriserna. De pågående hyresförhandlingarna kommer att ge resultat som återspeglar sig i den i konsumentprisindex ingående bostadsposten. Det är dock tveksamt om några större effekter blir märkbara redan under 1975.

Den under 1975 genomförda diskontosänkningen påverkar bostadsposten med 0,4 procentenheter i neddragande riktning via egnahems-kostnaderna. Punktskattchöjningarna i år torde ha ökat prisnivån med knappt 1 procentenhet.

Prisstegringstakten under loppet av 1976 har bedömts bli klart lägre än under 1975 sammanhängande med en fortsatt lägre takt i den inter-

nationella prisstegringen och med lägre lönekostnadsökningar. Under loppet av året har prisstegringen uppskattats till 7—7,5 %, vilket motsvarar 8,5—9 % mellan årsgenomsnittet.

Konsumtionen uppnådde 1974 en betydande ökning delvis till följd av de speciella stimulansåtgärder som då sattes in. Tillgängliga uppgifter tyder emellertid på en fortsatt stark konsumtionsvilja hos hushållen. De retroaktiva löneökningarna torde bidra till att stimulera konsumtionen under andra halvåret 1975. Här har förutsatts att den privata konsumtionen kommer att öka med 4 % för helåret. Även en så kraftig konsumtionsökning medger en ökning av hushållens sparkvot på ca 1 procentenhet.

För 1976 har en *konsumtionsvolymökning* om 3 % förutsatts. Mot bakgrund av den antagna disponibelinkomstökningen kan en sådan konsumtionsprognos anses rimlig. Sparandets andel av inkomsterna skulle enligt denna prognos förbli i stort sett oförändrad. Osäkerheten i denna förutsättning är dock betydande. Sparandets höga andel av inkomsterna under senare år har medfört att det ackumulerade sparandet nu ligger på en så hög nivå att relativt små förändringar i detta kan ge betydande utslag på konsumtionens tillväxt.

7 Investeringarna

7.1 Fasta investeringar

De totala fasta investeringarna beräknas i år minska med 2 à 3 %. Det är första gången sedan 1971 som investeringarna minskar. En väsentlig förklaring till nedgången är de minskade investeringarna i bostäder och i handelsflottan. Övriga investeringar har sannolikt ökat något.

Minskningen av *bostadsbyggandet* var kraftig redan 1974 och den ansvällning av påbörjandet mot slutet av året som momsrestitutionen ledde till föll investeringsmässigt till största delen på 1975. Detta år blir å andra sidan påbörjandet av nya lägenheter avsevärt lägre än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten, ca 55 000 lägenheter mot 67 000. Investeringsminskningen väntas därför bli ca 9 % trots att ombyggnadsverksamheten förutsätts expandera.

Igångsättningen torde ha nått sin lägsta nivå under 1975. Faktorer som tyder på detta är att lägenhetsreserven börjat minska och att bedömningar av den långsiktiga efterfrågan talar för en viss återhämtning. Kommunerna synes dock, av bostadsbyggnadsprogrammen att döma, ännu inte ha inkalkylerat någon mera betydande uppgång. För 1976 förutses emellertid att igångsättningen ökar till ca 60 000 lägenheter. Eftersom uppgången kan beräknas inträda först under senare delen av året kommer investeringarna ändock att minska även 1976. Nedgången torde komma att uppgå till ca 6 %.

Delvis som en konsekvens av bostadsbyggandets dämpning har även de *kommunala* investeringarna, främst på byggnads- och anläggnings-sidan, minskat under senare år. Detta gäller även innevarande år då minskningen beräknas till ca 4 %. Nu föreliggande enkätmaterial tyder emellertid på en ökning av kommunernas investeringar med ca 6 % 1976. Mot bakgrund av kommunernas finansiella situation samt den fortsatta neddragningen av bostadsinvesteringarna förefaller detta dock

Tabell 7.1 Bruttoinvesteringarnas utveckling 1974–1976

	1974 miljarder kr.	Årlig procentuell volymförändring		
		1974	1975	1976
Bostäder	11	-7	-9	-6
Näringslivet	28	12	1/2	1/2
därav: industrin	12	12 1/2	7 1/2	2
Statliga myndigheter och affärsverk	6	-2	1 1/2	4
Kommuner	10	-5	-4	4 1/2
Totalt	55	2 1/2	-2 1/2	1/2
därav: byggnader och anlägg. maskiner	32 23	-2 10 1/2	-2 -2 1/2	0 1

vara något i överkant. Här har därför antagits en ökning av de kommunala investeringarna med ca 4 à 5 % 1976, varvid hänsyn tagits till den av regeringen förslagna höjningen av investeringsbidraget till daghemsbyggande jämte en förutsatt ökning av de kommunala beredskapsarbetena.

Industriinvesteringarna har hittills uppvisat en mycket kraftig expansionstakt. 1974 var ökningen över 12 % i volym, vilket inte minst förklaras av den omfattande byggnationen inom industrin. Även innevarande år torde industribyggandet öka högst betydligt delvis beroende på de stora belopp av olika fondmedel som ställts till förfogande. Så kraftiga ökningsar av industriinvesteringarna har inte förekommit sedan mitten av 1960-talet. Även på maskinsidan är utbyggnaden betydande, vilket innebär att industrins kapacitet sedan 1970 brutto ökat med närmare 40 %.

Enligt de planer som företagen redovisat i augustienkäten blir ökningen betydligt blygsammare 1976. Enkätuppgifter och hänsynstagande till bl. a. det föreslagna 10-procentiga investeringsavdraget för maskiner ger dock anledning att räkna med ett par procents ökning. Att den planerade investeringsnivån för 1976 ökar relativt obetydligt får självfallet ses mot bakgrund av de osäkra utsikterna för den internationella konjunkturen och de svenska exportutsikterna. Vidare har 1974 och 1975 års kraftiga nivålyft ökat kapaciteten så avsevärt att det är naturligt med en viss avsaktnings i utbyggnadstakten.

Underlaget för bedömning av investeringsutvecklingen inom *övriga delar av näringslivet* är bristfälligt. Beräkningarna får baseras på enkätunderlag samt på analyser av data över igångsättningen. Man har anledning att förmoda att underlaget — inte minst till följd av de snabba prisstegringarna — blivit alltmer osäkert. Man har nu svårt att avgöra om dessa investeringar ökat eller minskat under 1975. En viss nedgång på maskinsidan framstår dock som trolig: För nästa år har en ungefärligen oförändrad investeringsvolym förutsetts för dessa delar av näringslivet.

Investeringarna i *handelsflottan* ökade med ca 40 % 1974. Enkäter till svenska redare och varv ger vid handen att man under 1975 kommer att registrera en i stort sett lika stor nedgång. Denna har i första hand inneburit en kraftig minskning av importen av nybyggda fartyg men har även bestått av en ökning av utförseln av begagnade fartyg. Sjöfartskonjunkturen ger anledning tro att denna utveckling i viss mån fortsätter 1976, minskningen beräknas bli ca 10 %.

De *statliga affärsverkens* byggnadsinvesteringar beräknas öka kraftigt i år, närmare 20 %, främst beroende på ökningsar inom vattenfallsverket och luftfartsverket. På myndighetssidan minskar däremot investeringarna, främst sammanhängande med en lägre takt i byggnads- och anläggningsverksamheten. De statliga maskininvesteringarna torde öka endast obetydligt.

Enkätundersökningar anger en viss ökning av affärsverkens byggnadsinvesteringar 1976 medan motsvarande investeringar på myndighetssidan ökar med 8 à 9 % på grund av den föreslagna utvidgningen av beredskapsarbetena. De totala investeringarna inom affärsverk och myndigheter beräknas därmed öka med ca 4 %.

Totalt sett torde byggnadsinvesteringarna minska med 2 % i år och vara ungefär oförändrade 1976. Som ovan poängterats förklarar den förutsatta utvecklingen av bostadsbyggandet en väsentlig del av denna bild. Som redan tidigare framhållits i avsnitt 4 är emellertid det statistiska underlaget för uppskattningarna av byggnadsverksamheten synnerligen osäkert. På maskinsidan är minskningen 1975 större än för byggnaderna medan en viss ökning kan påräknas nästa år. Exkluderas handelsflottan är bilden väsentligen mera positiv.

De totala fasta investeringarna har här antagits minska med 2 à 3 % 1975 och förbli ungefär oförändrade 1976.

7.2 Lagerinvesteringar

Lageruppbyggnaden under 1975 synes komma att bli större än vad som antogs i den reviderade nationalbudgeten. En avgörande förklaring till detta är att den internationella efterfrågan blivit svagare än vad som då föreföll troligt samt att stimulansåtgärder satts in vad gäller produktion för lager. Investeringarna i färdigvarulager inom industrin kan antas bli över 3 miljarder kr. i 1974 års priser. 1970 års kraftiga lageruppbyggnad var mera jämnt fördelad på insatsvaror, varor i arbete och färdigvaror, vilket kan tyda på att orsakerna mera sammanhänge med de då rådande överhettningstendenserna i ekonomin.

En väsentlig del av 1975 års lagerinvesteringar faller på skogsindustrin och verkstadsindustrin. Inom den senare branschen faller huvuddelen på första halvåret, vilket utgör en väsentlig förklaring till att produktion och sysselsättning upprätthållits, och ökats, trots en avtagande exportefterfrågan. Inom flertalet branscher är lagerökningen störst under första halvåret i år trots att lagerkvoterna, dvs. relationen lagerstock/produktion, stiger under andra halvåret. Förklaringen är den vikande produktionstakten under andra halvåret.

Lageruppbyggnaden inom skogsbruket torde förklaras av den matta skogskonjunkturen medan ökningen inom handeln, särskilt partihandeln, mest har att göra med förkortningen av leveranstiderna. Totalt sett kan lagerökningen för 1975 uppskattas till 6 à 7 miljarder kr. i 1974 års priser. Detta utgör dock bara knappt 1/2 procentenhet av den totala tillväxten i ekonomin eftersom lagerinvesteringarna låg på en hög nivå redan 1974.

För 1976 har antagits att lageruppbyggnaden blir avsevärt lägre än 1975. Detta trots att förhållandet lagerstock/produktion fortsätter stiga

i varje fall under första halvåret 1976. Stor osäkerhet råder om lagerutvecklingen 1976. Här har valts att redovisa ett relativt brett intervall för att markera osäkerheten. Härvidlag torde man få förutsätta att alternativet med en ytterligare lageruppbyggnad i första hand får kombineras med en långsammare ökningstakt på exportsidan. Vid bedömningen av lagerutvecklingen har hänsyn tagits till regeringens förslag att företagen skall få möjlighet att få förskott på lagerstödet.

8 Den offentliga verksamheten

8.1 Staten

I den reviderade nationalbudgeten 1975 gjordes en bedömning av utvecklingen i den offentliga sektorn fram t. o. m. utgången av 1975. Här har perspektivet vad gäller kommunerna och socialförsäkringssektorn sträckts ut över kalenderåret 1976. För staten föreligger nu preliminära utfallssiffror för första halvåret 1975. Vidare har rikskontrollverket publicerat sin första budgetprognos för budgetåret 1975/76. När den reviderade nationalbudgeten utarbetades våren 1975 hade de centrala avtalsförhandlingarna på löneområdet ännu inte avslutats. Schablonantaganden om avtalslöneökningarna fick därför ligga till grund för bedömningen av lönesummeökningen 1975. I avsnitt 6 ovan beräknas lönesumman öka med ca 17 % 1975, vilket klart överstiger

Tabell 8.1 Statens inkomster och utgifter 1974—1975

Exkl. statens affärsverk och aktiebolag

	Milj. kr.		Förändring, %
	1974	1975	1974—1975
<i>Löpande priser</i>			
1 Inkomster	62 000	73 090	18,0
1.1 Direkta skatter	23 264	29 340	26,0
1.2 Indirekta skatter	33 254	37 310	12,0
1.3 Övriga inkomster	5 482	6 440	17,5
2 Utgifter	68 190	80 560	18,0
2.1 Transfereringar	46 000	54 200	18,0
2.1.1 Till hushåll m.m.	7 106	7 300	2,5
2.1.2 Till socialförsäkringssektorn	13 656	15 200	11,5
2.1.3 Till kommuner	16 163	18 290	13,0
2.1.4 Till företag inkl. livsmedels- och bostadssubventioner	4 457	7 380	65,5
2.1.5 Till internationell verksamhet	1 472	1 960	33,0
2.1.6 Ränteutgifter	3 146	4 070	29,5
2.2 Konsumtion	20 089	23 550	17,0
2.3 Realinvesteringar	2 696	2 810	4,0
2.4 Korrigeringspost	—595	—	.
3 Saldo (1—2)	—6 190	—7 470	.
4 Utlåning och andra finansiella transaktioner	4 211	4 470	6,0
5 Totalsaldo (3—4)	—10 401	—11 940	.
<i>1974 års priser</i>			
Konsumtion	20 089	20 790	3,5
Realinvestering	2 696	2 530	—6,0

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Beloppen för skatter avser normalt uppbörd av skatt och inte som i nationalräkenskaperna upplupen skatt.

Anm. 3 Investeringsuppgifterna avser endast statliga myndigheter; investeringar i statliga affärsverk och aktiebolag ingår ej.

Källor: Finansdepartementet, rikskontrollverket och statistiska centralbyrån.

vårens schablonantaganden. Detta avspeglas också i beräkningen av statens direkta skatter 1975 som har reviderats upp betydligt.

Statens indirekta skatter 1975 har dragits ner något då den nya prognosen för importen medför lägre mervärdeskatteinkomster. På utgiftssidan har statens transfereringar till socialförsäkringssektorn 1975 nu justerats upp betydligt. Detta förklaras främst av att utbetalningarna av sjukpenning ökat snabbare än beräknat under första halvåret 1975. Sysselsättningsökningen i den statliga verksamheten beräknas nu till ca 2 % 1975, vilket är något lägre än enligt tidigare bedömning. De i tabell 8.1 redovisade realinvesteringarna avser endast statliga myndigheter. De statliga investeringarnas utveckling har närmare kommenterats i avsnitt 7. I beräkningarna har hänsyn tagits till de budgetmässiga effekterna av de sysselsättningsstimulerande åtgärder som vidtas under hösten 1975. Huvuddelen av dessa väntas emellertid belasta budgeten först under kalenderåret 1976.

Sammantaget ger den nya bedömningen ett underskott i den statliga totalbudgeten 1975 om 11,9 miljarder kr., dvs. drygt 700 milj. kr. mindre än enligt den reviderade nationalbudgeten.

Budgetarbetet avseende budgetåret 1976/77 pågår fram till december 1975 vilket innebär att statsbudgeten för andra halvåret 1976 ännu inte föreligger. En beräkning av statens inkomster och utgifter 1976 blir därför av naturliga skäl osäker. Det har av dessa skäl inte ansetts motiverat att i tabell 8.1 presentera några beräkningar för 1976.

En beräkning av den statliga konsumtionens utveckling behövs emellertid för att en fullständig försörjningsbalans skall kunna upprättas för 1976. Bedömningen för andra halvåret 1976 bygger därvid på en revidering av 1975 års långtidsbudget men med vissa erfarenhetsmässiga påslag därutöver. Jämfört med 1975 beräknas konsumtionen öka i en något lägre takt 1976 både pris- och volymmässigt. Sysselsättningen bedöms dock öka något snabbare än 1975.

8.2 Kommunerna

Statistiska centralbyrån har sedan i våras genomfört vissa revideringar av nationalräkenskaperna, som bl. a. berör kommunerna. Vidare är utfallet för 1974 fortfarande osäkert. Liksom tidigare år har statistiska centralbyrån under hösten genomfört en kommunenkät som ger underlag för en ny bedömning av den kommunala utvecklingen vad gäller löner, sysselsättning och investeringar 1975 och 1976.

Den kommunala konsumtionen beräknas öka i betydligt snabbare takt under 1975 än vad som förutsattes i den reviderade nationalbudgeten för 1975. Som en följd härav förväntas nettot av de kommunala inkomsterna och utgifterna ha försvagats med ca 2 miljarder kr. från 1974 till 1975. Det beräknade underskottet för 1975 uppgår till ca 2,6

Tabell 8.2 Kommunernas inkomster och utgifter 1974–1976

Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Milj. kr.			Förändring, %	
	1974	1975	1976	1974— 1975	1975— 1976
<i>Löpande priser</i>					
1 Inkomster	57 058	64 800	75 480	13,5	16,5
1.1 Skatter	30 144	34 230	40 920	13,5	19,5
1.2 Statsbidrag	16 163	18 290	20 860	13,0	14,0
1.2.1 Allmänna statsbidrag	3 813	3 840	4 410	0,5	15,0
1.2.2 Speciella statsbidrag	12 350	14 450	16 450	17,0	14,0
1.3 Övriga inkomster	10 751	12 280	13 700	14,0	11,5
2 Utgifter	57 322	67 350	76 630	17,5	14,0
2.1 Transfereringar	9 761	11 270	12 590	15,5	12,0
2.1.1 Till hushåll	5 023	6 030	6 840	20,0	13,5
2.1.2 Till socialförsäkrings-					
sektorn	1 158	1 340	1 460	15,5	9,0
2.1.3 Till företag	802	920	1 060	15,0	15,0
2.1.4 Ofördelat	2 778	2 980	3 230	7,0	8,5
2.2 Konsumtion	38 586	46 480	53 320	20,5	14,5
2.3 Realinvesteringar	8 975	9 600	10 720	7,0	11,5
3 Saldo (1—2)	—264	—2 550	—1 150	.	.
<i>1974 års priser</i>					
Konsumtion	38 586	40 220	41 520	4,0	3,0
Realinvestering	8 975	8 770	9 230	—2,5	5,5

Anm. 1 Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Anm. 2 Investeringsuppgifterna avser kommunala myndigheter och affärsverk (inkl. affärsverkens bostadsinvesteringar); investeringar i kommunala bolag och stiftelser ingår ej.

Anm. 3 Allmänna statsbidrag omfattar skattebortfallsbidrag, skatteutjämningsbidrag samt för 1976 ett extra bidrag till kommuner och landstingskommuner med 600 milj. kr. Speciella statsbidrag utgår till bestämda verksamhetsområden.

Källor: Finansdepartementet och statistiska centralbyrån.

miljarder kr., vilket i relation till den ökade budgetomslutningen ligger klart lägre än underskotten 1970 och 1971. De preliminära beräkningar som nu kan göras tyder på att kommunernas saldo skulle förbättras med ca 1,4 miljarder kr. från 1975 till 1976.

Under 1976 beräknas kommunernas inkomster öka med hela 16,5 %. Detta bör ses mot bakgrund av den kraftiga ökningen av den kommunala utdebiteringen som aviserats av kommunerna. Den genomsnittliga kommunala utdebiteringen beräknas för 1976 överstiga 26 kr. jämfört med 25,23 kr. 1975.

De kommunala utgifterna väntas under 1976 få en långsammare utveckling än under 1975 bl. a. till följd av att tillväxttakten i pris- och löneutvecklingen förväntas komma in i ett lugnare skede. Under 1974 ökade den kommunala sysselsättningen i antal timmar med hela 5 %, medan en sysselsättningsökning på 4 % beräknas för 1975. För 1976 förväntas en sysselsättningsökning på 3 % som till stor del be-

räknas falla på landstingskommunerna. Totalt beräknas den kommunala konsumtionen under 1976 öka med ca 3 % i volym.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens investeringar har kommenterats i avsnitt 7. Här skall endast nämnas att vid bedömningen av investeringarna liksom vid beräkningen av statsbidragens storlek 1976 hänsyn har tagits till det förslag om plan för och finansiering av utbyggnaden av daghem och fritidshem som regeringen i september presenterade för kommunförbundet. Vidare har hänsyn även tagits till effekterna av den satsning på bl. a. kommunala beredskapsarbeten och skolbyggen som ingår i regeringens sysselsättningsstimulerande åtgärder i oktober 1975.

8.3 Socialförsäkringssektorn

För både 1974 och 1975 ligger beräkningen av socialförsäkringssektorns saldo, dvs. skillnaden mellan inkomster och utgifter, på i stort sett samma nivå som i den reviderade nationalbudgeten 1975. Dock har ökningstakten för både inkomster och utgifter ökat med flera procentenheter 1975. Detta förklaras av att hushållstransfereringarna beräknas ha ökat snabbare än väntat, främst utbetalningarna från sjukkassorna. Även utbetalningarna av folkpension beräknas nu bli något större på grund av nya antaganden om prisutvecklingen 1975. Hushållstransfereringarnas storlek påverkar i sin tur sektorns inkomster. Både statsbidragen och förskottet över statsbudgeten avseende sjukförsäkring har därför räknats upp jämfört med den reviderade nationalbudgeten.

Tabell 8.3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1974—1976

Löpande priser

		Milj. kr.			Förändring, %	
		1974	1975	1976	1974— 1975	1975— 1976
1	Inkomster	40 953	47 600	55 680	16,0	17,0
1.1	Avgifter	21 296	25 390	34 840	19,0	37,0
1.2	Bidrag från stat och kommun	14 550	14 710	12 210	11,5	—15,0
1.3	Förskott från statsbudgeten avseende sjukförsäkring	264	1 830	1 810		
1.4	Ränteinkomster m.m.	4 843	5 670	6 820	17,0	20,5
2	Utgifter	30 568	36 460	43 420	19,5	19,0
2.1	Transfereringar till hushåll	29 178	34 910	41 480	19,5	19,0
2.2	Övriga transfereringar	512	480	720	—6,0	50,0
2.3	Konsumtion	878	1 070	1 220	22,0	14,0
3	Saldo (1—2)	10 385	11 140	12 260	.	.

Anm. Procenttalen är avrundade till närmaste hela resp. halva procent.

Källor: Finansdepartementet och statistiska centralbyrån.

För 1976 beräknas i stort sett samma ökningstakt för inkomster och utgifter som under 1975. Däremot beräknas socialförsäkringsavgifternas andel av sektorns totala inkomster öka snabbt till över 60 % 1976 och de statliga inkomstöverföringarnas andel minska i motsvarande grad. Detta förklaras av att statsbidragsandelen av sjukförsäkringskostnaderna sänks från 25 till 15 %. I beräkningen av hushållstransfereringarna ligger bl. a. ett hänsynstagande till den beslutade fortsatta reformverksamheten på folkpensionsområdet under 1976. Sektorns överskott beräknas öka med drygt 1,1 miljarder kr. 1976 till ca 12,3 miljarder kr.

9 Kreditmarknaden

Utlåningen på kreditmarknaden ökade endast obetydligt från första halvåret 1974 till första halvåret 1975. En viss förskjutning mellan olika kreditgivare skedde dock. Statsupplåningen 1975 har i större utsträckning skett hos AP-fonden. Den 1974 skönjbara tendensen till ökade placeringar i statsobligationer hos allmänheten fortsatte. På grund av den normala säsongsvängningen i statens budgetutfall spelade staten en undanskymd roll som låntagare första halvåret jämfört med näringslivet. Samtidigt som företagens totala upplåning var hög omplacerades denna från främst affärsbankerna, vilka svarat för en synnerligen hög utlåning första halvåret 1974, till kapitalmarknaden första halvåret 1975.

AP-fondens ökade deltagande i statsfinansieringen kunde genomföras genom att bostadsplaceringarna minskade. I gengäld ökade affärsbankernas men även andra bankers placeringar i bostadsobligationer.

Under det senaste året har den internationella kreditmarknaden tagits i anspråk i snabbt ökande omfattning. Som låntagare har främst företag men även de stora kommunerna uppträtt. Första halvåret 1975 uppgick det av näringslivet utomlands utgivna beloppet av obligationer och förlagslån brutto till 1,8 miljarder kr. medan kommunerna svarade för 0,5 miljarder kr. Totalt medförde de registrerade utländska kapitaltransaktionerna ett beräknat nettoinflöde om 3 800 milj. kr. första halvåret 1975. Trots de påfrestningar på likviditeten som de ökade investeringarna och den kraftiga lageruppbyggnaden i industrin normalt skulle ha medfört var likviditetssläget vid utgången av första halvåret 1975 väl hävdad i jämförelse med motsvarande tidpunkt 1974. I själva verket torde företagens efterfrågan på krediter från bankerna väl ha rymts inom ramen för det under perioden gällande utlåningstaket.

Under senare delen av våren 1975 vidtogs vissa kreditpolitiska åtgärder i syfte att vidga tillförseln av långfristig kredit till industrins utbyggnad. Dels skedde en höjning av räntesatsen på långfristiga obligationslån och i samband därmed även den bundna räntan på långfristiga reverslån i kreditinstitut. Dels träffade riksbanken särskilda överenskommelser med kreditinstitutet om ökade insatser för att tillgodose näringslivets kreditbehov.

Kreditmarknadsutvecklingen andra halvåret påverkas bl. a. av de nyligen införda lättnaderna i kreditpolitiken. Därtill kommer statsbudgetens fortsatt kraftigt likvidiserande effekt. Med ledning av uppgifter över riksbankens valutatillståndsgivning första halvåret kan dessutom utlandsupplåningen väntas bli betydande även andra halvåret. Samtidigt innebär emellertid det stora bytesbalansunderskottet en avsevärd likviditetsåderlåtning. Företagens likviditet torde dock i stort sett kunna bibehållas på den nivå som rådde vid halvårsskiftet.

Näringslivets likviditetssituation under 1976 underlättas av att de förväntade lagerinvesteringarna blir 6 à 7 miljarder kr. lägre än 1975. Med beaktande av att de fasta investeringarna samtidigt väntas öka med mer än 2 miljarder kr. och vinstutvecklingen kan förutses bli relativt svag torde företagens nettoupplåningsbehov 1976 bli i stort sett oförändrat. Bostadssektorns anspråk på kreditmarknaden 1976 väntas bli i stort sett oförändrat. Visserligen beräknas hushållssektorns sparande kvarligga på en oförändrad hög nivå 1976, men det fortsatt höga bytesbalansunderskottet medför att man inte för 1976 kan räkna med någon avgörande minskning i det höga upplåningsbehov som riktar sig utomlands.